

זרע שמשון המפואר

עם פירוש פרי שמשון

קובץ דרושים ערבים ומתוקים,
מרגליות זוהרות באור יקרות, מתורת רבינו
סיני ועוקר הרים, הפועל ישועות בקרב הארץ.
רבינו החיד"א וגדולי הדורות העידו עליו גדולות ונצורות.

המקובל האלקי החכם
רבי שמשון חיים נחמני זיע"א
בן רבי נחמן מיכאל זיע"א

מחבר הספרים הקדושים
'תולדות שמשון' ו'זרע שמשון'
אשר בירך והבטיח בני חיי ומזוני טבי ללומדים בתורתו,
ורבים נושעו בזכותו בכל מילי דמיטב.

בוס ישועות

ליקוט מהמחברים זי"ע אשר אמרו שהלימוד
בספריהם פועל ישועות, ומהמחברים זי"ע
שנפטרו ללא זש"ק וטמנו כוחם בספריהם,
העוסקים בתורתם זוכים לישועות כמפורסם.

ל"ז האון המקובל חסידא קדישא
רבי שמשון חיים בן רבי נחמן מיכאל נחמני זי"ע
לפמוד - להחנינו - להודיענו.

שם ושארית לדידן

גליון תק"ט | ואתחנן

קול הישועות

פנינים ומזמורי השכל בפרשת השבוע
מתורת הזרע שמשון זי"ע

0733-454-554

לפרטים, הערות והארות, הקדשות
והנצחות: 05276-97791

לקבלת הגליון במייל:

z0772027554@gmail.com

הפעילות בחסות מידעדרום:

08-9979095

עימוד: פרונט - מ. מנדלזון/ טל:

gmail.com@2455735 :דוא"ל, 0504161728

כל הזכויות שמורות ניתן להדפיס לצורך
אישי בלבד

נא הצטרפו לתורמים הרבים
ותראו ישועות

~ עמדות נדרים פלוס <

תולדות שמשון

~ קול הישועות 0733-454-554

~ הפקדה בבנק: 20-489-411390

לרפואת וישועת עם ישראל.

עריכת והפצת הגליונות לזכות:

אברהם ישעיהו בן לאה, מיכאל בן

דבורה, יעקב יואל בן סימא שמחה,

ישראל בן חיה אהובה חו"ג מלכה שושנה

בת שירה לאה, הדסה בת ליבי, יצחק

פנחס בן ביילא, רחמים בן חנה ברכה,

ניסים בן מרסל, חיים מאיר בן עלקא,

שמעון בן תמר, יעקב בן תמו ומסעודה

מרסל בת פרוחא,

לרפואה שלמה

חיה בת שולמית שרה, הדסה בת ליבי,

הרב יוסף בן מזל טוב, מכלוף בן ימנה

לעילוי נשמות:

שירה לאה בת יעקב הכהן,

דבורה רות בת לייבל לואיס,

יצחק בן עיישה, שלום פרץ בן חיים,

מרדכי בן שושנה, קלודין מזל בת סול,

דורה דינה בת סטה

לזיווג הגון בנקל בקרוב, ובני חיי ומזוני:

יצחק חי בן טובה,

חוה לאה בת פלורה,

בית תולדות שמשון

לז"נ הגאון המקובל חסידא קדישא

רבי שמשון חיים בן רבי נחמן מיכאל נחמני זי"ע

ללמוד • להתענג • להושיע

יומא דהילולא

של בעל הזרע שמשון

הרב שמשון חיים נחמני

בן הרב נחמן מיכאל זי"ע

בתאריך: ו' אלול

תנצב"ה

ברכתו והבטחתו

ללומדים ולתומכים:

בני חיי ומזוני טבי

מתמשת לעיני אלפים

ורבבות.

הצטרפו ותזכו גם אתם.

פרשת ואתחנן חידוש ו

בירור האם ישראל היו צריכים שיפרש להם את כל התורה או שהיו מבינים מעשרת הדיברות

שאלמלא היו שומעים ישראל העשרת דברות כלם מפי הקב"ה, לא היה שולט עוד בם לא שכחה ולא יצר הרע ולא שעבוד מלכותו. אבל כשאמרו אל משה (שמות כ, טז) 'דבר אתה עמנו ונשמעה', מיד חזרו היצר הרע והשכחה למקומם ונתקשה לבם כאבן ומשום הכי קרי להו (שמות כד, יב) 'לחת האבן', עכ"ל.

והינו שבתורה ובלוחות היו מרמזים כל הנביאים וכתובים וכל המשנה והגמרא, וכדאמרין (תענית ט, א) ליפא מידי דלא רמיזא באורייתא. ואם היו שומעים העשרת הדברות מפי הקב"ה, היה לבם רחב ונובע מקור חכמה והיו משיגים תכן של דברים על אמתותם, ולחכימא ברמיזא. מה שאין בן עתה שדברו אל משה דבר אתה עמנו וכו' שנתקצה דעתם ונתמעטה השגתם, משום הכי איצטרף לתן הכל בפני עצמו.

מקשה ש'דבר אתה' אינו נחשב חטא

אף קשה, דמפשט הסגיא דנדרים נראה דמיירי על חטא העגל, שזה שאמרו

פרק קמא דברכות (ה, א) אמר רב לוי בר חמא אמר ריש לקיש מאי דכתיב (שמות כד, יב) 'ואתנה לך את לחת האבן והתורה והמצוה' וכו', 'לחת האבן' אלו עשרת הדברות, 'התורה' זו מקרא, 'המצוה' זו משנה, 'אשר כתבתי' אלו נביאים וכתובים וכו', עכ"ל.

סתירה האם הנ"ך והמשנה ניתן אף אם לא חטאו

קשה, דבפרק ג' דנדרים (כב, ב) אמר רב [אדא] בר חנינא, אלמלא לא חטאו ישראל לא נתן להם אלא חמשה חמשי תורה וספר יהושע מפני שערכה של ארץ ישראל הוא וכו', עד כאן. ופסוק זה של 'ואתנה לך את לחת האבן' נאמר בדברות ראשונות בפרשת משפטים כשעלה משה למרום שעדין לא חטאו ישראל, ואף על פי כן אמר לו הקב"ה לתן לו המשנה ונביאים וכתובים עם חמשה חמשי תורה.

כשאמרו 'דבר אתה' התמעט הבנתם והוצרך לפרש להם

ולכאורה היה נראה לתרץ במאי דאיתא במדרש (ילקו"ש שמות רמז שצא),

פרי שמשון

א. לחלו מובא ענין עשרת הדברות, והפסוק מפרשתנו יינהי כשערכם את הקול מותד החשך ותקרבון אלי כל ראשי שבטים וכו'. ב. ויאמר ה' אל משה עלה אלי ההר והיה שם ואתנה לך את לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי לחרותם. ואמר רבי לוי בר חמא אמר רבי שמעון בן לקיש, מאי דכתיב 'ואתנה לך את לחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי לחרותם', 'לחותי' אלו עשרת הדברות, 'ותורה' זה מקרא, 'והמצוה' זו משנה, 'אשר כתבתי' אלו נביאים וכתובים, 'לחרותם' זה תלמוד, מלמד שכולם נתנו למשה מסיני. ג. בדפוס ראשון, אמר רב חמא. אמנם בעין יעקב איתא רב אחא מסוגריים ותוקן רב אדא. ד. היות שבספר יהושע, מפורש העיירות של ארץ ישראל, והגבול של כל שבת ושבת. ה. קשה שמביאור הגמרא בנדרים בפסוק 'ואתנה לך' משמע, שכבר בסיני ניתן להם כל התורה אף אם לא חטאו, ואילו בגמרא נדרים משמע שדוקא אם חטאו היו צריכים שיתפרש להם כל התורה. ו. וכן הוא בעירובין (נד, א): ואמר רבי אלעזר מאי דכתיב 'חרות על הלחת', אלמלי לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל, רב אחא בר יעקב אמר אין כל אומה ולשון שולטת בהן שנאמר 'חרות', אל תיקרי חרות אלא חירות. וברשי: לא נשתכחה חרות משמע חקוק, ואינו נמחק לעולם, על ידי הלוחות היתה תורה חקוקה לישראל מהשתכח מהן עולמית. ז. ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלקים פן נמות. ח. ראה לשון רבינו לקמן (שיר השירים א): והענין הוא, שבלוחות היו מרומזים כל הנביאים והכתובים והמשנה והגמרא, והיתה התורה כתובה בלב כל אחד ואחד, וזהו מה שכתוב בירמיה (לא, לב) 'יתתי תורתך בקרבם ועל ליבם אכתבה', ולא היו צריכים לתלמוד התורה, כי כולם היו כאברהם שנעשו לו שתי כליותיו כשני רבנים והיו נובעות חכמה (ב"ר סא, א), ודי היה להם החמשה חומשי תורה כדי לידע הדיונים והמצוות, ולא היו משתכחים והיו מבינים כל הרמזים שבלוחות. ט. הובא בסיון לתרץ, לפני שאמרו דבר אתה עמנו, בשמיעת עשרת הדברות מפי הקב"ה, היה ליבם מתרחב והיו יודעים כי התורה כולל נביאים וכתובים ומשנה. והגמרא בנדרים מדברת, לאחר שאמרו 'דבר אתה עמנו' שנחשב להם לחטא, והלב שלהם נתקשה כאבן, ולא יכלו להבין את התורה, עד שמשה נתן להם כל התנ"ך והמשנה, ולא הספיקו עשרת הדברות. י. שחטא העגל הוא זה שגרם שיחזור יצר הרע למקומו.

וְאֶתְנָה לָךְ אֶת לַחַת הָאֶבֶן כְּדִי לִתֵּן הַפָּגֶם שְׁעָשׂוֹ יִשְׂרָאֵל, וְאִם זֶה הַתִּקּוֹן לֹא יוֹעִיל לָהֶם יְיָ אֵז וְאֶתְנָה לָךְ אֶת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם.^{יט}

אם לא חטא העגל, ע"י הלוחות היו חוזרים לתורה

ומעֲתָה אֵין הָכִי נָמִי, שְׁבִשְׁעָה שְׁאָמְרוּ אֶל מֹשֶׁה דִּבֶּר אֶתָּה עִמָּנוּ וְכוּ' חֲזָרָה הַשְׁכָּחָה לְמִקּוּמָהּ, וּמִשּׁוּם הָכִי הֵצִרָךְ הַקֶּבֶ"ה לומר לְמֹשֶׁה וְאֶתְנָה לָךְ וְכוּ' וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה וְכוּ'. וְעַם כָּל זֶה, אֵלּוּ לֹא הָיוּ חוֹטְאִים בְּעֶגְלָה, כְּשֶׁהָיָה יוֹדֵר מֹשֶׁה מִן הָהָר בְּלוֹחוֹת לְבָר, הָיוּ חוֹזְרִים כְּבַתְחִלָּה מִפְּנֵי שִׁישׁ לָהֶם תּוֹרֹן עַל שְׁאָמְרוּ דִּבֶּר אֶתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְכוּ', כְּדִלְקָמֶן בְּסִמּוּד.^{יז}

וְרֹאִיָּה לְדִבֶּר שְׁהָרִי כְּתִיב (שמות לב, טז) 'חֲרוֹת עַל הַלְּחֹת' וְאָמְרוּ ז"ל (שמו"ר לב, א) חֲרוֹת מִמֶּלֶךְ הַמּוֹת וּמִשְׁעֶבֶד מַלְכֵיחוֹת, וְאִם לֹא יֵשׁ מִלֶּאֱךְ הַמּוֹת אֵין מִיתָה לְפִי שְׁאֵין חֲטָא, וְאֵין חֲטָא לְפִי שְׁאֵין יֵצֵר הָרַע.^{יח} אָמְנָם מֵאַחֵר שִׁחְטָאוּ בְּעֶגְלָה נִסְתַּר תּוֹרִיצֶם עַל דִּבֶּר אֶתָּה וְכוּ', וְהֵצִרָךְ לַתֵּת לָהֶם נְבִיאִים וְכוֹתוּבִים וּמִשְׁנָה כָּל אֶחָד בִּפְרָט בִּפְנֵי עֲצֻמּוֹ.

פרי שמשונו

יא. וְיִשְׁמַע ה' אֶת קוֹל דְּבָרֶיךָ בְּדַבְּרְכֶם אֵלַי וְאִמְרָה ה' אֵלַי שְׁמַעְתִּי אֶת קוֹל דְּבָרִי תַעֲם הָיָה אֲשֶׁר דִּבְרוּ אֵלַי הִיטִיבוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבְרוּ. יב. מִשְׁמַע לְכֹאחֲרָה, שְׂכוּלָה נִיתְּנָה בְּסִינֵי בַּעֲפֶם אַחַת. יג. נִתְּבָאָר, שֶׁאֵף לִשְׁטֵה הַסּוֹבֵרֶת שֶׁהַתּוֹרָה נִיתְּנָה חֲתוּמָה, הָיִינוּ שֶׁכָּל פֶּרֶשָׁה נִאֲמָרָה בְּפִנֵּי עֲצֻמּוֹ, וְאַחֲרָי מִכֵּן קִבְּלוּ בַּעֲפֶם אַחַת אֶת כָּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה כְּתוּבָה, אֲבָל גַּם לִפִּי שִׁיטָּה זוֹ בְּרוּר שֶׁכָּל פֶּרֶשָׁה נִאֲמָרָה בְּפִנֵּי עֲצֻמּוֹ. וְזֶה לְשׁוֹן: וְנִרְאָה לִפְרֹשׁ דֵּלָא קֹאמֶר חֲתוּמָה נִיתְּנָה שֶׁלֹּא נִכְתְּבָה עַד לְבִסּוּף, אֲלָא שֶׁעַל הַסֵּדֶר נִכְתְּבָה. דִּישׁ פֶּרֶשִׁיּוֹת שֶׁנִּאֲמָרוּ תַּחֲלִילָה לִפְנֵי אוֹתָם הַכְּתוּבִים לִפְנֵיהֶם וְלֹא נִכְתְּבָה עַד שֶׁנִּאֲמָר לֹא אוֹתָה שִׁכְתוּבָה לִפְנֵיהֶם, וְכוּתָב זֹאת אַחֲרֶיהָ. יד. נִתְּבָאָר, שִׁדְּבַר אֲתָה! אֲכַן לֹא הָיָה חֲטָא גָמוּר, וְאִדְרַבָּה הָיָה בּוֹה צַד שֶׁל מַעֲלָה כְּכַתּוּב 'הִיטִיבוּ אֲשֶׁר דִּבְרוּ'. וְעַל יָדִי שִׁמְשָׁה רַבִּינוּ הָיָה נוֹתֵן לָהֶם אֶת לוחוֹת הָאֶבֶן אֵין יְכוּלִים לְחוֹרֵן שֶׁלֹּא לְשׁוֹבוֹ, שֶׁלוחוֹת הָאֶבֶן הָיוּ מְשִׁירִים מִחֵם לֵב הָאֶבֶן וְהָיוּ חוֹזְרִים לְמַדְרִיגָה הָרְשׁוּנָה, לְהִבִּין אֶת הַתּוֹרָה מִתּוֹךְ הַלּוּחוֹת, וְלֹא הָיוּ צָרִיכִים לְכָל הַתּוֹרָה אוֹ לְנִבְיָאִים כְּתוּבִים וְכוּ'. אֵךְ הָיוּ שִׁחְטָאוּ בְּעֶגְלָה, הָיוּ צָרִיכִים לְשׁוֹבוֹ וּלְתַקֵּן הַפֶּגֶם שֶׁל יְדִבֵּר אֲתָה עִמָּנוּ! וְכִבֵּר לֹא הִסְפִּיק עֶשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת, וְהָיוּ צָרִיכִים לְקַבֵּל אֶת כָּל הַתּוֹרָה וְכוּ'. טו. יֵשׁ כָּאֵן קוֹשִׁיָה נִסְתַּרְתָּ עַל דִּבְרוּי שֶׁמִּתְחִילָה לֹא נָתַן לָהֶם כָּל הַתּוֹרָה. וְלִכְאוּרָה מִהַפְסוֹק 'וְאֶתְנָה' מִשְׁמַע לִפִּי דִרְשַׁת חֲזוּ"ל שֶׁכֵּבֶר מִתְחִילָה נָתַן לָהֶם נְבִיאִים כְּתוּבִים וּמִשְׁנָה. וּמִתַּרְךְ, בִּשְׁתַּחֲלִילָה נָתַן לָהֶם רַק אֶת הַתּוֹרָה דִּהְיִינוּ הַלּוּחוֹת, וְרַק אִם יִחְטְאוּ יֵתֵן לָהֶם גַּם אֶת הַמִּקְרָא וְהַמִּשְׁנָה. לְוִיתֵן שְׂכוּנוֹת רַבִּינוּ לומר, שֶׁלֵּכֶן כְּתוּב 'הָאֶבֶן' בְּהִ"א הִדְיִיעָה, לְרַמּוֹ עַל חִידוּשׁוֹ שֶׁל הַרְמִי"ו, שֶׁלוחוֹת הָאֶבֶן הִסִּירוּ מִחֵם לֵב הָאֶבֶן. טז. מִשּׁוּם שֶׁאֲמָרוּ דִּבֶּר אֲתָה עִמָּנוּ, וְגַם חֲטָאוּ בְּעֶגְלָה, הוֹצֵרָךְ לַתֵּת לָהֶם כָּל דִּבֶּר בְּנִפְרָד. אֵךְ לֹאֵל חֲטָא הָעֶגֶל, אֵף שִׁישׁ חֲסִרוֹן בְּמַה שֶׁאֲמָרוּ דִּבֶּר אֲתָה, הָיָה נִתְּקֵן הַפֶּגֶם שֶׁל יְדִבֵּר אֲתָה עִמָּנוּ! עַל יָדִי לוחוֹת הָאֶבֶן וְהָיוּ חוֹזְרִים לְדִרְגָתָם הַקּוֹדֶמֶת. יז. כְּמוֹ שֶׁאֲמָרוּ שִׁשְׁבַּת (נח, א): אֲמַר רַב אֲמִי אֵין מִיתָה בְּלֹא חֲטָא וְאֵין יִסּוּרִין בְּלֹא עוֹן, אֵין מִיתָה בְּלֹא חֲטָא דְכַתְּבִי (יחזקאל יח, כ) 'הִנֵּשֶׁב הַחוּטָאֵת הִיא תִּמּוּת' וְכוּ'. יח. מִכָּאֵן, שֶׁעַל יָדִי הַלּוּחוֹת כִּבֵּר לֹא הָיוּ צָרִיכִים לְקַבֵּל כָּל הַתּוֹרָה מִמֶּשֶׁה, מִשּׁוּם שֶׁעֲצֻם הַלּוּחוֹת בִּטְלוּ אֶת הַשְׁכָּחָה שֶׁנִּגְמָרָה לָהֶם בְּעַקְבוֹת מַה שֶׁאֲמָרוּ יְדִבֵּר אֲתָה עִמָּנוּ.

האם טוב עשו שאמרו דבר אתה עימנו

ובדרך זה נבוא לשום לב על הפסוקים, שלכאורה אין להם פשט. שהרי משום 'דבר אתה עמנו' וכו' נראה שהפסידו בזה שחזרו להיות למדים ושוכחים והוא פסידא גדולה, ומדברי משה נראה בהפך, דכתיב (דברים ה, כ-כח) 'ויהי כשמעכם את הקול מתוך החשך וכו', קרב אתה ושמע וכו' ואת תדבר אלינו וכו', ויאמר ה' אלי שמעתי את קול דברי וכו' היטיבו את אשר דברו'. ואם כל כך הפסידו כשאמרו אל משה דבר אתה עמנו, איך אפשר שהקב"ה יאמר 'היטיבו כל אשר דברו'. ועוד יש לרדק, דהלא מתחלה ישראל באו אל משה ואמרו לו (שם פסוק כד) 'היום הזה ראינו כי ידבר אלהים את האדם וחי', דאם כן ראו שאפשר להם לשמע דבר הקב"ה מבלי שימותו, ואחר כך תכף חזרו לומר (שם פסוק כב) 'ועתה למא נמות וכו' אם יספים אנחנו וכו' ומתנו', והלא כבר ראו 'כי ידבר אלהים את האדם וחי'. והיותר קשה, שהקב"ה הודה לדבריהם דכתיב 'היטיבו אשר דברו'.

מקדים, שהשמיעה מתוך החושך משום שעתיים לחטא

יש לומר, דאיתא במדרש (פדר"א פרק מ')

שהטעם שהקב"ה השמיע קולו מתוך החשך, לפי שגלוי היה לפניו שעתיים לחטא^כ, ולכן אמר הכתוב (דברים ה, כ-כא) 'ויהי כשמעכם את הקול מתוך החשך ותקרבון אלי כל ראשי שבטיכם' וכו'.

אם הקב"ה ידבר לא ישכחו התורה והיצה"ר לא ישלט

ותאמרו הן הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו וכו' היום הזה ראינו כי ידבר אלהים את האדם וחי', כלומר שאם ידבר הקב"ה עם האדם יתקע תלמוד תורה בלבם ולא ישכחנו, ואם כן אי אפשר עוד ליצר הרע לשלט בו^כ.

סברו שיהיה להם בחירה אף ללא היצה"ר ויחשבו מזידים

ועתה למא נמות' וכו', מה זה שנתן לנו התורה מתוך החשך כדי לרמוז שעתיים אנו לחטא, אלא ודאי שאף אם לא ישלט בנו יצר הרע מפני שאין יצר הרע שולט במי שבלבו תורה (ילקוט"ש משלי רמז תתקמ), עם כל זה נהיה עלולים לחטא לפי שתהיה לנו הבחירה לבחור בטוב או ברע. וכשיהיה כן לא יהיה לנו מקום להנצל מן הדין, דבשלמא כשיש לנו יצר הרע יש לנו נמי טענת אנס כי אנוסים אנחנו מחמת יצר הרע, כדאמרין (קדושין פא, א) גלי קדמך דאיהו

פרי שמשונו

יט. שבאמירתם 'דבר אתה עמנו', היה פגם שגרם להם לשכוח התורה ולכן הקב"ה אמר 'ואתנה', ומכל מקום אם לא היו חוטאים בעגל, היה חזיר להם הבנת הלב, והיו לומדים הכל מעשרת הדברות. כ. לשון הפסוקים: (כ) ויהי כשמעכם את הקול מתוך החשך ויהיה בער פאש ותקרבון אלי כל ראשי שבטיכם ונקנים, (כא) ותאמרו הן הראנו ה' אלקינו את כבודו ואת גדלו ואת קול שמענו מתוך האש היום הזה ראינו כי ידבר אלקים את האדם וחי, (כב) ועתה למא נמות כי תאכלנו האש הגדלה הזאת אם יספיק אנתנו לשמע את קול ה' אלקינו עוד ומתנו, (כג) כי מי כל בשר אשר שמע קול אלקים חיים קדבר מתוך האש כמנו וחי, (כד) קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר ה' אלקינו ואת תדבר אלני את כל אשר ידבר ה' אלקינו אלקיך ושמענו ועשינו, (כה) וישמעו את קול דבריהם בדרךם אלי ויאמר ה' אלי שמעתי את קול דברי העם הזה אשר דברו אלקי היטיבו כל אשר דברו. כא. סיכום הקושיות. א, האם היה לישראל מעלה בכך שביקשו שמשה ידבר עימם, שמעז אחד ראיו הפסד שבכך ישכחו את הלימוד, ומעז שני הקב"ה אמר שהוא טוב מה שדברו. ב, הלא בתחילה אמרו שראים שניתן לשמוע ולחיות, ומדוע אמרו שאם יוסיפו לשמוע ימותו. ג, על כך שאמרו שאם יוסיפו לשמוע ימותו, הלא רואים שהקב"ה הודה לדבריהם אלו. כב. משום שמתן תורה הוא דוגמת חופה שדרך כלל תולים בה וילוונו לבנים, אך אם יודעים שהנישואין לא יימשכו, אז תולים וילוונו שחורים לסימן אבלות. וגם כאן הקב"ה נלה מתוך החושך לרמוז על כך שיחטאו וירדו ממדרגת החופה שהיה להם בהר סיני. וזה לשון המדרש: ולמה השמיע הקב"ה קולו מתוך החשך ולא מתוך האור, משל למה הדבר דומה למלך שהוא משיא את בנו לאשה ותולה בחופת בנו פרוכות שחורות, אמר להם יודע אני שאין בני ממתין עם זאת אלא ארבעים יום, שלא תאמרו למחר המלך היה אסטרולוגוס (-צופה בכוכבים) ולא היה יודע מה עתיד לעשות בנו (-בתמימה), כך זה, המלך מלך מלכי המלכים הקב"ה והבן אלו ישראל, והכלל זו התורה, והיה הקב"ה יודע שאין ישראל ממתין בדברות אלא ארבעים יום, לפיכך השמיע קולו מתוך החשך ולא מתוך האור. כג. לפי זה יוחי חכונה שיחיו ולא יחטאו וימותו, כי על ידי שמיעת קולו של הקב"ה יסור מהם היצר הרע.

מִתָּא פְּסִידָא דְּבַעַל הַבֵּית. וּפִרְשׁ הָרָא"ש שָׁם, דְּכָל אֲוִנְסָא דְּלֹא אִיבְעִי אֲסוּקִי דַּעֲתִיּהּ לֹא פּוֹעֵל וְלֹא בַעַל הַבֵּית, אִי נִמִּי תַרְוִיּוּהוּ הָהוּ לְהוּ לְאֲסוּקִי אַדְעֲתִיּהּ, פְּסִידָא דְּהַפּוֹעֲלִים דְּהַמוּצִיא מִחֲבֵרוֹ עָלֵיו הָרָאִיָּה, בְּנֵי מִתָּא אַחֲרִיתִי פְּסִידָא דְּבַעַל הַבֵּית דְּהָהוּ לִיהּ לְאֻדוּעִינְהוּ, עַכ"ל.^א זְהוּ דִּין בַּעַל הַבֵּית עִם הַפּוֹעֵל הֵיאָה דְּאִיכָא אֲנִסָּה.^ב

סעות בסברה גם נחשב אונס

וּבַפֶּרֶק ג' דְּשִׁבּוּעוֹת דָּף כ"ו (ע"א) אָמְרִינָן, הָאָדָם בְּשִׁבּוּעָה^א פָּרֵט לְאָנוּס^ב. הֵיכִי דְּמִי, כְּדִרְב כִּהְנָא וְרַב אָסִי, כִּי הוּוּ קְיִימִי מִקְמִיָּה דְּרַב, מֵר אָמֵר שְׁבּוּעָתָא דְּהֵכִי אָמֵר רַב וּמֵר אָמֵר שְׁבּוּעָתָא דְּהֵכִי אָמֵר רַב, כִּי אֶתָּא רַב אָמֵר כְּחֹד מִיַּיְיָהּ, אָמֵר לִיהּ חֲבֵרִיָּה וְאָנָּא לְשִׁקְרָא אִישְׁתַּבְעִי (-בַּתִּמְיָה), אָמֵר לִיהּ לְבָךְ אָנְסָךְ וְכו', עַד כָּאן^א. נִמְצִינוּ לְמַדִּים שְׂאָף מִי שְׁחֹשֵׁב בְּדַעֲתוֹ אִיזוֹ סְבָרָא וְכַמְדָּמָה לּוֹ שְׁהוּא אֶמֶת, נִקְרָא אָנוּס וּמִטְעָה בְּסִבְרָתוֹ.

גם ישראל היו אנוסים, שחשבו שיחטאו אף בלי יצה"ר

וְאִם כֵּן אֶף יִשְׂרָאֵל הָיוּ יְכוֹלִים לומר שֶׁנֶּאֱמַר בְּשִׁאֲמָרוֹ לְמֹשֶׁה 'דְּבַר אֶתָּה עִמָּנוּ', שֶׁהָיוּ

דְּנוֹרָא וְאָנָּן דְּבִשְׂרָא^א, וְעוֹד אָמְרוּ ז"ל (בְּרֻכּוֹת ל.ב, א) אֲלֵמָלָא שְׁלוּשָׁה מִקְרָאוֹת נִתְמוּטְטוּ רַגְלֵיהֶם שֶׁל שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, חֹד דְּכִתִּיב (מִיכָה ד, ו) 'וְאֲשֶׁר הִרְעִיתִי וְכו'.'^ב

וְזֶהוּ 'אִם יִסְפִּים אֲנַחְנוּ וְכו' וּמִתְנֵי כִּי לֹא יִהְיֶה לָנוּ עוֹד טַעֲנַת אֲנִסָּה, וְלָכֵן 'קָרַב אֶתָּה וּשְׁמַע' וְכו', כִּי בְּזָה יִהְיֶה לָנוּ טַעֲנַת אֲנִסָּה. וְהַקֵּב"ה הִסְפִּים בְּזָה לְדַבְרֵיהֶם כְּדִכְתִּיב 'הֵיטִיבוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבְרוּ', שְׁמוּטָב לָהֶם לְהִיֹּת נְדוּנִים כְּאָנוּסִים^א, וְעַיִן עוֹד לְקַמֵּן בַּפֶּרֶשֶׁת זֹאת הַבְּרָכָה (חִידוּשׁ ב.).

לאדם יש דין פועל, וחובת בעה"ב להודיע לפועל

וְהַטַּעַם לָזֶה^א הוּא, לְפִי שֶׁהָאָדָם יֵשׁ לוֹ דִּין פּוֹעֵל אֲצֵל הַקֵּב"ה דְּכִתִּיב (תְּהִלִּים קד, כג) 'יֵצֵא אָדָם לַפֹּעֵל', וְתִנֵּינן בְּמִתְנִיתִין (אֲבוֹת פ"ב מ"ד) וְנִאֲמָן הוּא בַּעַל מְלֹאכְתָּךְ שִׁישְׁלֵם לָךְ שְ�כָר פְּעֻלָּתְךָ^ב.

וּבְדִינֵיהּ דְּפּוֹעֲלִים אָמְרִינָן בְּבִבְא מְצִיעָא דָּף ע"ז (ע"א), אָמֵר רַבָּא הָאִי מֵאֵן דְּאָגֵר אַגוּרִי לְדוּלָא וּפְסָק נִהְרָא בְּפִלְגָא דְּיוֹמָא, אִי לֹא עֲבִיד דְּפָסִיק פְּסִידָא לְפּוֹעֲלִים, אִי עֲבִיד דְּפָסִיק אִי בְּנֵי מִתָּא פְּסִידָא דְּפּוֹעֲלִים לֹא בְּנֵי

פרי שמשונו

כד. פִּירוּשׁ, גִּלּוּי לַפִּנֵּי קַבְבִּיָּה, שְׁחִיצָה הֵרַע הוּא מִלֵּאךְ שֶׁל אֵשׁ, וְאֲנַחְנוּ עוֹשִׂיִים רַק מִבְּשֵׁר וּדָם, וְקִשָּׁה לֹט לְהַתְּגַבֵּר עָלָיו. **כה.** הַגְּמָרָא מְלַמֶּדֶת זְכוּת עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁחֲטָאוּ, מִפְּנֵי שֶׁהַקֵּב"ה בְּרָא יֵצֶר הָרַע וְנָתַן לוֹ כַּח לְהַתְּגַבֵּר עֲלֵיהֶם. וְאֶחָד הָרֵאיוּת לִכְךָ מִהַפְסוּק 'וְאִשֶּׁר הָרְעוּתִי' בִּכְךָ שֶׁבָּרָא אֶת הַיֵּצֶר הָרַע. וְאִם לֹא פְּסוּקִים וְרֵאיוּת אֵל, הָיוּ מִתְמוּטְטִים רַגְלֵיהֶם שֶׁל שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל - בִּלְשׁוֹן סִינ תְּהוֹר. **כו.** הָיוּת שִׁשְׁמֵנוּ מִחֻקְבָּה, וְאִי אִין בִּשְׁתַּחֲוִיָּה תְּהוֹרָה, וְאִין הַיֵּצֶר הָרַע שׁוֹרָה בִּלְבַב שֵׁשׁ בַּת תְּהוֹרָה. **כז.** שִׁשְׁמֵנוּ מִמְּשָׁה וְלֹא מִחֻקְבָּה. **כח.** וְבוֹה מוֹבֵן שֶׁמֶה שֶׁאִמֵּר הַקֵּב"ה 'הֵיטִיבוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבְרוּ' אִינוּ הוֹלֵךְ עַל טַעֲנָתָם שֶׁעוֹלָמִים לְמוֹת כְּשִׁישְׁמֵנוּ אֵין קוֹל ה', כִּי אִם עַל חֲשֵׁשׁ שְׁמוּטָב לָהֶם לְהִיֹּת נְדוּנִים כְּאֲנוּסִים. **כט.** נִחְשָׁבִים אֲנוּסִים. [לְחִידוּשׁ כָּאן, שְׂאָף שֶׁהָיוּ אֲנוּסִים מִחֻמַּת סִבְרָתָם, שֶׁנִּגְלַה לָהֶם 'מוֹתוֹךְ הַחוּשׁ' הָיוּ שְׁבוּדָאֵי יִחְטָאוּ. וְאִף שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם אֲנוּס עַל עֵצֶם הַעֲבִירָה]. **ל.** מִכָּאן שֶׁהָאָדָם נִחְשָׁב פּוֹעֵל אֲצֵל הַקֵּב"ה. **לא.** מִי שֶׁשָּׂכַר פּוֹעֵלִים כְּדִי שִׁדְּלוּ וַיִּשְׁאֲלוּ לוֹ מִיָּם מִתְּהוֹר, וְהַפְסִיק הִתְהַר בִּאֲמֻצָּה הַיּוֹם. וְהִרְגִּילוֹת הָיָה שֶׁשׁוֹכְרִים פּוֹעֲלִים לַיּוֹם, וְלָכֵן הַפּוֹעֲלִים תּוֹבְעִים תְּשׁוּלָם עַל כָּל הַיּוֹם. הַדִּין הוּא, שֶׁאִם הִתְהַר לֹא רִגִּיל וְעָשׂוֹי לְהַפְסִיק, הַפּוֹעֲלִים מִפְּסִידִים מִשּׁוּם שְׁמוּלָה גָּרָם. וְאִם עָשׂוֹי לְהַפְסִיק, אִם הֵם גָּרִים מִחֻמַּת סִבְרָתָם, הַהַפְסָד שֶׁל הַפּוֹעֲלִים. מִשּׁוּם שֶׁכֵּל סִפֵּק, שְׁהִיָּה לְשִׁתִּיהֶם לְחֻשׁוֹב, אוֹ שְׁלֻשְׁתֵּיהֶם לֹא הָיָה לְחֻשׁוֹב עַל כֵּךְ, הַהַפְסָד הוּא שְׁלָחַם, מִדִּין הַמוּצִיא מִחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרֵאִיָּה. וְאִם הֵם גָּרִים בְּעִיר אַחֶרֶת, הַהַפְסָד שֶׁל בַּעַל הַבֵּית, שְׁהִיָּה צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לָהֶם עַל כֵּךְ שֶׁהִתְהַר עָשׂוֹי לְהִפְסֵק בִּאֲמֻצָּה הַיּוֹם. מִשּׁוּם שֶׁכֵּל סִפֵּק שְׁהִיָּה לְבַעַל הַבֵּית לְחֻשׁוֹב, מִחוּבָּתוֹ לְהוֹדִיעַ לְפּוֹעֲלִים. **לב.** שְׁחֻבּוֹתָ שֶׁל בַּעַל הַבֵּית לְהוֹדִיעַ לְפּוֹעֵל בָּאִים יִתְכַּן שֶׁהַפּוֹעֵל יִצְטָרֵךְ לְהַפְסִיק עֲבוּדָתוֹ בִּאֲמֻצָּה הַיּוֹם, וְכִשְׁלֹא הוֹדִיעוּ צָרִיךְ לְשַׁלֵּם לוֹ שְׂכָר יוֹמוֹ. וְהִלְכִי יִשְׁתַּמֵּשׁ רַבִּינוּ בִּסְבָרָה זוֹ, שְׁהִיָּה יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים פּוֹעֲלִים אֲצֵל הַקֵּב"ה, חֻבּוֹתָ שֶׁל הַקֵּב"ה הִיא לְהוֹדִיעַ לָהֶם שֶׁנִּתְּנִית הַתְּהוֹרָה מִפְּנֵי מִסִּירָה מִשְׁחָה הַבְּחִירָה וּבּוּדָאֵי לֹא יִחְטָאוּ. וְהָיוּת שֶׁהֵם חֲשׁוֹבִים שֶׁהַחוּשׁן כִּרְמִזוּ שִׁיכּוּלוּ לְחֻטָּא, נִחְשָׁב שֶׁהַקֵּב"ה אֲשֶׁם בּוֹה שֶׁהֵם אֲמִירוֹ 'דְּבַר אֶתָּה עִמָּנוּ' וְהֵם אֲנוּסִים. **לג.** אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבָטָא בְּשִׁפְתֵּיהֶם לְהִרְעוֹ אוֹ לְהִיטִיב לְכָל אֲשֶׁר יִבְטָא הָאָדָם בְּשִׁפְתָּהּ וְנִגְעֵלִם מִפְּנֵי זֶהוּ וְנִדְעוּ אֶשְׁמֵךְ לְאַחַת מֵאֵלָה (וַיִּקְרָא ה, ד). **לד.** הָאָדָם בְּשִׁבּוּעָה - שִׁיחָא אָדָם בִּשְׁעַת שְׁבּוּעָה, שִׁיחָא לְבוֹ עָלָיו (שִׁי"ל). **לה.** רַב כִּהְנָא וּרַב אִסִּי כְּשִׁחְיוֹ מִנְּצִיאִים אֲצֵל רַב, אַחַד נִשְׁכַּע שֶׁכָּךְ אָמֵר רַב, וְהַשְׁנִי נִשְׁכַּע שֶׁרַב אָמֵר אַחֶרֶת. כְּשָׂבָא רַב, אָמֵר כְּמוֹ אֶחָד מֵהֶם. שָׁאֵל הַשְׁנִי, הָאֵם נִשְׁכַּעְתִּי לְשִׁקְרָא מִלּוֹ, אִין זֶה נִחְשָׁב שְׁבוּעָתָה שְׁקֵר מִשּׁוּם שֶׁהִלֵּךְ שֶׁלֹּא אֲנוּס אוֹתָךְ, שְׁהִיָּיתָ בְּטוֹחַ שֶׁכָּךְ אִמְרָתָה.

חרות ממלאך המות כמו שהיו מתחלה ולא היו צריכים עוד שיתן להם נביאים וכתובים ומשנה, אבל אם יחטאו במזיד אגלאי מלתא למפרע שמה שאמרו למשה 'דבר אתה עמנו' לא היה כדי להיות נדונים כאנוסים אלא מרע לבכם שהיו מתאווים לחטא^א כדאיאתא במדרש (שמו"ר מב, ח) 'ויפתוהו בפייה' וכו'.^ב ומשום הכי לאחר שחטאו בעגל שהתחילו בעברה חמורה תחלה, נסתר תרוצם^ג. והקב"ה קרא למשה לתן לו המשנה והנביאים, לפי שהיה יודע שכל זה היה מחמת רע לבכם ולא היו אנוסים.

יצה"ר נחשב למכת מדינה ואינו נחשב אונס

ועדין קשה דלמה נסתר תרוצם, והא האמת הוא שחטאו מחמת יצר הרע דוקא. שהרי בא שטן וערבב את העולם והראה להם דמות מטות של משה וכו' (שבת פט, א), והיצר הרע שיש באדם נקרא כמו מכת מדינה ואין לה אנס גדול מזה, ומחמתו בא לכלל חטא. ויש לומר, דאיאתא בתשובת מהר"ם פאדוה סימן ל"ט הובאו דבריו בהגהת שלחן ערוך חשן משפט סימן שכ"א (ס"א), דכל מקום דהוי מכת מדינה^ד אם אפשר לתקנו על ידי טרח ותחבולות אינו מנכה לו מחפורו ולא מקרי אנס. והכי נמי ביצר הרע, הלא קרא

סבורים שאף מבלי יצר הרע עדין יהיו יכולים לחטא, הואיל ששמעו הקול מתוך החשך. והקב"ה לא השמיעם כפ', אלא לפי שהיה יודע האמת שעתיד יצר הרע לשלט בהם^ה. ואם כן הנדון זה, דומה ממש להיכא ידע בעל הבית ולא ידעו פועלים, דמשלם לו שכרו משלם ויד פועל על העליונה^ו.

נסיה אותם שאם לא יידו מ' יום יחזיר להם החירות

ומה עשה הקב"ה, נתן להם זמן ארבעים יום לאחר שחזר היצר הרע למקומו כדי לנסותם כדכתיב 'לבעבור נסות אתכם בא האלהים', דאם האמת שהם רוצים יצר הרע כדי להיות נדונים כאנוסים, זה לא יתכן אלא בחטאות ושגגות או לפחות שיתחילו לחטא בשוגג, ואחר כך עברה גוררת עברה אפלו במזיד, אבל להתחיל בודנות ופשעים לא שייך טענת אנוסים מחמת יצר הרע, דאם כן בטלת כל הענשים ומצינו חוטא נשכר. ועוד שאין דרכו בכך, אלא כך היא אמונתו, היום אומר לו עשה כך עד שאומר לו לך עבד עבודה זרה והולך ועובד (שבת קה, ב).

ואם ישראל לא יחטאו באלו הארבעים יום אלא בחטאות ושגגות, אז היו חוזרים לקבל חרות על הלחת והיו חוזרים למעלתם הראשונה, ובקבלת הלחות היו

פרי שמשון

לו. מתוך החושך. לו. באמת אם היו שומעים מפי הקב"ה לא היו יכולים לחטא, והטעם שהשמיע קולו מתוך החושך, היות שידע שבסופו של דבר יחטאו. לח. לכן גם כאן די ישראל על העליונה, שהיה לקב"ה להודיע להם, משום שהוא בעל הבית והם הפועלים, ואף שאנוסים בסברה נחשב אונס. וביתר החרבה, בעצם ישראל לא היו אנוסים, שהקב"ה השמיע קולו מתוך החושך, כי ידע שיחטאו. אמנם באמת אם היו שומעים את כל עשרת הדברות מהקב"ה, לא היו יכולים לחטא. אך ישראל חשבו שהטעם שנגלה מתוך החושך, משום שעלולים לחטא אף אם ישמעו מפי הקב"ה, וחששו שאם ישמעו מהקב"ה ולא ישכח התורה מהם, וממילא לא ישלט בהם יצר הרע, אזי כשיחטאו לא יהיה להם טענת אונס, ולכן אמרו למשה 'דבר אתה עמנו' שאז יהיה להם טענת אונס. ומכך שראינו בבבא מציעא שחובת בעל הבית להודיע לפועל, כן הוא חובת הקב"ה להודיע לישראל שאם יקבלו הדברות לא יוכלו לחטא, ונחשבים הם אנוסים בזה, כמו שראינו בגמרא שבועות שגם טעות בסברה נחשבת אונס. **לט.** וחששו שאם יקבלו מהקב"ה לא יתבטל מהם היצר הרע. **מ.** לשון המדרש: אף לא יום אחד היה (שישראל לא היו נאמנים אפילו לא יום אחד), אלא היו עומדים בסיני ואמרו בפייה נעשה ונשמע ולבם היה מכוון לעבודת כוכבים, שנאמר (תהלים עח, לו) 'ויפתורו בפייהם'. **מא.** שחששו שמה ימותו ולכן בקשו יצר הרע, שהרי לא היה להם לחטא במזיד. **מב.** החוכר שדה מחבירו והיה הפסד לכל שדות המדינה, מנכיס לו מהסכום שהוא חייב לשלם על החכירה, אבל אם היה יכול לטרוח ולהניצל מההפסד והתעצל ולא עשה כך, חייב לשלם הכל.

כְּתִיב (בראשית ד, ז) 'וְאֵלֶיךָ תִּשְׁוֹקְתוּ וְאַתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ' וְאָמְרוּ י"ל (קדושין ל, ב) אִם אַתָּה רּוֹצֵה אַתָּה מוֹשֵׁל בּוֹ, וְאִם כֵּן הָיָה יִשְׂרָאֵל יִכְּלִים לְהַנְצִל אִם הָיָה רּוֹצֵים, וְהוֹאִיל וְלֹא רָצוּ מִשּׁוּם הָכִי לֹא חֲזָרוּ לְמַעַלְתָּם הָרִאשׁוֹנָה וְאֶדְרָבָא גְלוּ מִחֲשַׁבְתָּם הָרַעָה, וְלִכֵּן הֶצְרַךְ לְתַתּ לָהֶם נִבְיָאִים כְּתוּבִים וּמִשְׁנָה כָּל אֶחָד בְּפָנָי עֲצָמוּ.

כשישראל בגלות הם נחשבים לאנוסים

וְאִם תֹּאמְרוּ, אִם כֵּן לִפִּי זֶה אֵין עוֹד טַעֲנַת אֲנִים בַּיֵּצֵר הָרַע, וְאֵיךְ נִמְלֵט אֲנַחְנוּ וּמָה מוֹעִיל לָנוּ הַכְּתוּב שֶׁל 'וְאֲשֶׁר הָרַעְתִּי'. וְעוֹד, שֶׁהוּא הֶפֶךְ מֵה שֶׁכְּתַבְנוּ לְמַעַלָּה^מ. וְיֵשׁ לֹאמֵר, דְּכַשִּׁיִּשְׂרָאֵל הֵם בְּגָלוּת וּבִצְרָה מִתּוֹךְ הַדִּחַק וּמִתּוֹךְ הַשְּׁעָבוֹד אֵין לָהֶם דַּעַת צְלוּלָה לְהִיּוֹת מוֹשְׁלִים בַּיֵּצֵר וּמִשּׁוּם הָכִי נִדּוּנִים כְּאֲנוּסִים כְּנ"ל, אֲבָל בְּאוֹתוֹן הָאֲרֻכָּעִים יוֹם הָיָה יִשְׂרָאֵל שְׁלֹוִים וְשִׁקְטִים כְּמוֹ מְלָכִים וְאִם הָיָה רּוֹצִים הָיָה יִכְּלִים לְמַשֵּׁל בַּיֵּצֵר אֲלֵא שֶׁלֹּא רָצוּ, וּמִשּׁוּם הָכִי נִנְעָשׂוּ^מ.

הקב"ה רצה שגם בלבם ירצו שלא לחטוא במיד

וּבִזְזָה אֶתִּי שִׁפְיָר סְמִיכוֹת 'הִיטִיבוּ אֲשֶׁר דִּבְרוּ' - 'מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבָם' וְכו', דְּאִחֵר

שֶׁאֲמַר הִיטִיבוּ לֹא יִתְכֵּן לֹאמֵר מִי יִתֵּן וְכו'. וְיֵשׁ לֹאמֵר דְּהִקְבָּהּ הָיָה יוֹדֵעַ מִחֲשַׁבְתָּם שֶׁלֹּא עָשׂוּ כֶּף כְּדִי לְהִיּוֹת כְּאֲנוּסִים כְּמוֹ שֶׁהָיָה אוֹמְרִים, רַק מִרַע לְבָבָם^מ. וּמִשּׁוּם הָכִי מָה שֶׁדִּבְּרוּ בְּפִיָּהֶם הוּא טוֹב^מ, וּמִי יִתֵּן שֶׁלְבָבָם יִהְיֶה כֶּף שֶׁלֹּא לְחַטָּא עוֹד בְּמִזִּיד^מ. וְנִתֵּן לָהֶם הַתּוֹרָה וְהַמִּשְׁנָה, שֶׁאִם יַעֲסֻקוּ בָּהֶם אֵין יֵצֵר הָרַע שׁוֹלֵט בָּהֶם כְּמָה שֶׁאָמְרוּ י"ל (ילקוט ש' משלי רמז תתקמ) אֵין יֵצֵר הָרַע שׁוֹלֵט בְּמִי שֶׁבִּלְבוֹ תוֹרָה; וְעוֹד אָמְרוּ (קדושין ל, ב) כָּל זְמַן שְׁעוֹסָקִים בַּתּוֹרָה אֵין אַתֶּם נִמְסָרִים בִּידוֹ^מ.

ביאור במדרש באיזה כח הקב"ה נגלה על ישראל

הקב"ה נתן התורה לכל אחד על פי כוחו

וּבְדִרְבָּרָה זֶה^מ יוֹבֵן הַמִּדְרָשׁ (שמו"ר לד, א) עַל פֶּסוּק (שמות כה, י) 'וַעֲשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים' הָדָא הוּא דְּכְתִיב (איוב לו, כג) 'שְׂדֵי לֹא מִצְאָנָהוּ שְׂגִיָּא כַח', מִי שֶׁשׁוֹמֵעַ הַפֶּסוּק זֶה אוֹמֵר חֲרוּפִים הוּא חָס וְשָׁלוֹם^מ, אֲלֵא כֶּף אֲמַר אֶלְיָהוּא^מ לֹא מְצִינוּ כַח גְּבוּרָתוֹ שֶׁל הַקְּב"ה עִם בְּרִיּוּתוֹ, שֶׁאֵין הַקְּב"ה בֹּא בְּטָרְחוֹת עִם בְּרִיּוּתוֹ אֲלֵא כָּל אֶחָד לִפִּי כַחוֹ, אַתָּה מוֹצֵא כְּשֶׁנִּתֵּן הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל

פרי שמשונו

מג. שהיות שמשמו ממש, נחשבים כאנוסים. **מד.** דוקא אז נעשו, ואין תירוץ שהיצר הרע ערבב אותם, משום שאז היה להם כח להתגבר על היצר הרע רק שלא רצו. ולאחר מכן, היה מתקבל טענת אנוסים, היות שקבלו הדברות ממש וכבר שולט השכחה ויש יצר הרע. **מה.** לשון הפסוקים (כה-כו): וישמעו ה' את קול דבריכם בדברכם אלי ואמר ה' אלי שמעתי את קול דברי העם הזה אשר דברו אליך הטיבו כל אשר דבר, מי יתן והיה לבבם זה להם לנראה אתי ולשמר את כל מצותי כל הימים למען ייטב להם ולבניהם לעלם. **מו.** משום, שכאשר שאדם אומר משהו טוב, אין צריך לומר מי יתן שמרנו שיש חשש שישלנה לרעה. **מז.** שרצו לחטוא, ומשום טענת אנוסים ייפטרו ממותרת למען לא אחטא כל. ובמצודת דוד במשלי: שוכנים ואם היו חוטאים היו נענשים. **מח.** שרוצים לשמוע מפי משה, כדי שייחשבו אנוסים, ולא ימותו אם יחטאו. **מט.** זה הפירוש ימי יתן לבבם שגם ליבם ירצה כמו שאמרו במידם, שחוששים מחטא. **נ.** במסוק (משלי ח, יב): אני חכמה שקנתי עקרה ודעת מזמות אקצא, ובמדרש: אני חכמה, ובמקום ששכנתי שכנתי ערומה, ואין יצר הרע שולט במי שבלבו תורה, שנאמר (תהלים לו, לא) יתורת אלקיך בלבו לא תמעד אשוריו, וכן משה אומר (דברים יח, יח) וישמעת אל דברי אלה ואל לבבכם, וכן דוד אומר (תהלים קיט, יא) יבלבי צמנתי אומרתך למען לא אחטא כל. ובמצודת דוד במשלי: שוכנים ערמה - אני שוכן בערמה, רוצה לומר, אי אפשר לעשות תחבולות להערים להנצל מיד היצר הרע המסית, בזולת חכמת התורה. **נא.** לשון הגמרא: כך הקב"ה אמר להם לישראל, בני, בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו, שנאמר (בראשית ד, ז) ואלהם תטיב שאת, ואם אין אתם עוסקים בתורה אתם נמסרים בידו, שנאמר (שם) ולפתח חטאת רובין, ולא עוד אלא שכל משאו ומתנו בך, שנאמר וילך יצחק ויתקונו, ואם אתה רוצה אתה מושל בו, שנאמר ואתה תמשל בו. **נב.** שנתבאר, שאם היו שומעים את הקב"ה בעצמו, אז התורה הייתה בלבם ולא היו שוכחים אתה, ועל ידי זה שהתורה תהיה בלבם לא יכול לשלוט בהם היצר הרע. ונחובא מהלך זה כדי לתרץ מה שיקשה, שראינו מדברי אליהוא, שהקב"ה לא נגלה על ישראל ביותר מכתם, ואם כן מדוע בתחילה כן נתן שני דברות בעצמו. ויתורץ לפי החיל, שעל ידי כך לא יטבחו התורה ולא יהיה להם יצר הרע. וזה יהיה תשובה עבורם שבקשו שיראה להם את כבודו כדי שלא יחטאו. **נג.** שכביכול אין לקב"ה כח חלילה. **נד.** חבירו של איוב.

אלו היה בא עליהם בחזק כחו לא היו יכולים לעמד שנאמר (דברים ה, כב) 'אם יספים אנחנו לשמע וכו' [את קול ה' אלקינו עוד ומתנו], אלא לא בא עליהם אלא לפי כחם שנאמר (תהלים כט, ד) 'קול ה' בכח' בכחו לא נאמר אלא בכח, לפי כחו של כל אחד ואחד, עכ"ל.

והוא תמונה, דאלו עקר הלמוד אנו לומדים אותו מפסוק קול ה' בכח אם כן מה צריך לאלהיהוא. ועוד, דעקר הקש'א במקומה עומדת, דלמה אמר אלהיהוא הפסוק בלשון זה דמשמע חרופין וגדופין חס ושלום^ה.

הייתי סובר שנתן להם כח לסבול כוחו הגדול

ויש לומר, דאלהיהוא לא בא אלא לפרש הפסוק של קול ה' בכח, דבלאו הכי הסב'א נותנת שהקב"ה נגלה עליהם בכחו הגדול, אלא שנתן כח בהם לסבל ולשמע אותו הקול, כמו שאמרו ז"ל (ילקוט^ש ישעיה רמז תקיז) שנותן כח לרשעים לקבל פרענותם ולצדיקים לקבל שכרם, והייתי אומר שכתב 'בכח' ולא 'בכחו' לרמז שקול ה' הגדול והעצום היה בא לישראל עם הכח שהיה נותן להם לסבול^ה.

מכך שיש גבול לעולם מוכח רצונו שיעבדוהו כפי כוחם

אמנם לאחר שאמר אלהיהוא 'לא מצאנהו' וכו', אי אפשר עוד לומר כן. והטעם הוא מפני שהואיל שהקב"ה הוא בלי חקר ובלי תכלית, כך היה מן הראוי שכל מעשיו

יהיו בלי חקר ותכלית, ולמה ברא עולמו כלה ונפסד. אלא ודאי כדי שהבריות לא יהיו מחיבים לטרת אף הם בלי חקר ותכלית, שאם היה העולם כך אף הבריות יהיו כך וכן היו ראויים להיות כל מעשיהם, וזה לא רצה הקב"ה אלא שכל אחד יעבדהו כפי כחו החלוש והקלוש. וזה שאמר הכתוב: 'שדי' כלומר זה השם שאמר לעולמו די שמשום הכי נקרא כך (חגיגה יב, א)^ה, ולמה אמר לעולמו די ולא עשה שיהיה בלי חקר כמו שהיה מן הראוי, אלא לפי שלא מצאנהו שגיא כח כמו שכתב המדרש^ה. והינו טעמא שאף הפסוק של 'קול ה' בכח', בכחו אינו אומד^ה.

הטעם שהקב"ה נגלה לישראל וראו כבודו

ואם תאמר, אם כן מה הועילו ישראל לראות כבוד המקום, ולמה נתרצה להם הקב"ה^ה, אם מפל מקום לא נגלה עליהם אלא כפי טבעם וכפי כחו של כל אחד ואחד.

מקדים במדרש בטענת ישראל

על זה בא רבי לוי במדרש פרשת יתרו (שמו"ר כט, ד) לתרץ וזה לשונו, גלוי וידוע לפני המקום שאם היה מראה להם את כבודו ומשמיעם את קולו, לא היו יכולים לעמד, ולמה עשה כך. אלא צפה הקב"ה שישאל עתידים לעשות עבודה זרה, כדי שלא יאמרו אלו הראנו את כבודו והשמיענו את קולו לא היינו עושים עבודה זרה וכו'. וקשה, מה ענין זה לזה.

פרי שמשונו

נח. כמו שאומר המדרש, שמשמע בתחילה שיש כאן חירופים כלפי מעלה. נו. את הפסוק 'קול ה' בכח' יכל אליהוא להסביר גם אם נאמר שבאמת נגלה ה' בכוחו הגדול, רק שנתן כח לישראל לסבול כח זה. נז. 'איני אל שדי' (בראשית יז, א), איני הוא שאמרתי לעולם די. נח. אליהוא הביא ראיה, שמכך שהקב"ה ברא את העולם באופן שכל דבר מתכלה ונפסד, מוכח שאין רצונו יתברך שיעבדו אותו באופן של בלי חקר ותכלית, אלא כמו שהעולם יש לו קץ כך לאדם יש לו קץ, ויעבוד את הקב"ה כפי כוחו החלש. וזה הפירוש 'שדי' שאמר לעולם די, 'לא מצאנהו שגיא כח' שאינו מתנהג עם בריותיו באופן של כח בלי גבול, אלא דוקא עם גבול. נט. שאם היה כתוב 'בכוחו' שהקב"ה נתן התורה בכוחו, אז היה תביעה על כל הברואים להתנהג באופן של אין קץ ותכלית. אולם היות שכתוב 'בכח' מוכח שאין זו הדרשה מואדם, אלא רצונו יתברך שהאדם יעבוד אותו כפי כוחו החלוש והקלוש. אמנם אם לא הפסוק של אליהוא, הייתי סובר כמו בהוא אמיתי, שהקב"ה היה נותן כח לכל אחד לסבול כוחו הגדול והעצום. ס. ראה במדרש (שיחש"ר א' פס' ב, ג), תני רבי שמעון בן יוחאי, כך תבעו, אמרו רצונו לראות כבוד מלכנו.

אם היו שומעים מהקב"ה לא היה להם יצה"ר ולא היו חוטאים

ולפי דרכנו הנ"ל^א יובן שפיר, שבשעה שאמר הקב"ה לישראל 'אנכי' ולא יהיה לך' נתקע תלמוד תורה בלבם והיו למדים ולא היו שוכחים, ובשעה שבאו אצל משה ואמרו לו 'דבר אתה עמנו' וכו' חזר הדבר שהיו למדים ושוכחים, עכ"ל. ואם כן שמיצת קולו של הקב"ה היה מועיל שלא היו שוכחים דברי

תורה, וגמירי (ילקו"ש משלי רמז תתקמ) אין יצר הרע שולט במי שבלבם תורה. ולפי זה יפה היו יכולים לומר ישראל, אם היה מראה לנו את כבודו ומשמיענו קולו, לא היינו עושים עבודה זרה שהיצר הרע לא היה שולט בנו. ועל זה הראה להם את כבודו והשמיעם קולו כדי שלא לתת להם פתחון פה, ואף על פי כן חטאו כנ"ל^ב.

סיכום החידוש:

מה שאמרו 'דבר אתה עימנו', ונשללה מהם החרות ממלאך המות ומשעבוד מלכויות.

ובזה נתיישב הסתירה בין הגמרות, האם כבר מתחילה נתן להם כל התורה, או רק לאחר שחטאו ונשתברו הלוחות. ואם גם השכחה באה להם מחמת שאמרו 'דבר אתה', או רק לאחר חטא העגל.

*

ועתה יבואר הענין של בקשת ישראל שהקב"ה ידבר אליהם על ידי משה ולא פנים בפנים. שהיות שהקב"ה נתן להם את התורה בחושך, וזה רמז שהנישואין שהיו בהר סיני לא יימשכו. ולכן טעו הם לחשוב שהם יחטאו אף אם לא יהיה להם יצר הרע. וחששו שאם ישמעו את התורה מפי הקב"ה לא תהיה להם טענת אונס, כמו שנתבאר לעיל, [שאם היו שומעים מפי הקב"ה היו בדרגה גבוהה שליבים היה מבין כל התורה, ולא היו שוכחים אותה, וכאשר לא שוכחים את התורה אז אין יצר הרע, כי אין יצר הרע שולט במי שבלבו תורה]. ונמצא שאף שהיו יכולים לחטוא, לא יהיה להם טענת אונס, שהרי לא יהיה להם את היצר הרע ואז ימותו משהו שהיו מזידים. (ואין הכוונה למיתה כפשוטו, שהרי אמרו ש'ראינו כי ידבר אלקים וחי').

וזה מה שכתוב: וַתֹּאמְרוּ הֵן הָרָאנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת כְּבוֹדוֹ וְגו' הַיּוֹם הַזֶּה רָאִינוּ כִּי יִדְבֵּר אֱלֹקִים אֶת

יבואר, שבתחילה הקב"ה נתן לישראל את עשרת הדברות, באופן שיכלו להבין מעשרת הדברות את כל התורה והמצוה, ולא היו צריכים שיינתנו להם גם שאר חלקי התורה בפירוש.

אך אחר שאמרו 'דבר אתה עמנו', שלא רצו לקבל את הדברות מהקב"ה אלא ממשה, והיה בזה חטא, (וכפי שיורחב להלן האם ומדוע היה חטא בזה), אז ניטל מהם הבנת וזכרון התורה, והיו צריכים לקבל את התורה בפירוש שהכל יהיה כתוב, וניתן להם כל התורה, נביאים וכתובים ומשנה, כנדרש מהפסוק 'ואתנה' וגו'. ולפי זה נדרש הפסוק: וְאֶתְנָה לְךָ אֶת לַחַת הָאָבֶן וזה לבד היה מספיק אם לא הייתם חוטאים, אך עתה שחטאתם שאמרתם 'דבר אתה', אזי וְאֶתְנָה לְךָ אֶת הַתּוֹרָה זֶה הַמִּקְרָא וְהַמִּצְוָה זֶה הַמִּשְׁנָה אֲשֶׁר כְּתַבְתִּי אֵלַי נביאים וכתובים, כדרשת חז"ל שנוצר לכל זה, היות ועתה כבר אינם יכולים להבין התורה והמצוות מליבם.

אמנם אם היה מתברר שרצונם היה טוב באמרם 'דבר אתה', אזי כאשר ירד משה עם לוחות האבן, היה חוזר להם הזכרון וההבנה, והאבן של הלוחות היה מועיל לליבם שנהיה כאבן, שמעתה יחזרו לדרגתם הראשונה לזכור ולהבין את התורה כמו ששמעו מפי הקב"ה.

אך היות וחטאו בעגל ונשברו הלוחות, בטלה מהם תקנה זו, וחזרו לשכחה שבאה להם בעקבות

פרי שמשון

סא. שעל ידי שהקב"ה היה מוסר להם התורה בעצמו, לא היו שוכחים, ואז לא היה להם יצר הרע. **סב.** לכן נגלה להם הקב"ה בכבודו, כדי שעל ידי כך לא ישכחו התורה, ולא יהיה להם תירוץ על כך שעבדו עבודה זרה. אמנם באמת מצד הנהגת העולם, צריך להיות לפי כוח של אחד ואחד. ולאחר שחטאו שבקשו 'דבר אתה' והוברר בחטא העגל שכוונתם להזיד, ירדו מדרגה זו, ולא נשאר להם הכח הגדול, אלא לפי כוחם. ונאם לא היו חוטאים, אכן היו מקבלים כח לקבל מהקב"ה.

כאן יכלו להתגבר על היצר, היות שהיו שלווים וצלולים ובדרגה גבוהה, שהרי קבלו את התורה מהקב"ה בעצמו.

ומה שישאל נחשבים אנוסים, זה רק בדורות הבאים, שכבר אין להם את הדרגה הזו, וכמו שכתוב 'ואשר הרעות'.

*

על פי הסברה הנ"ל, שאם בני ישראל ישמעו מהקב"ה לא ישכחו את התורה, יובן המדרש על הפסוק באיוב 'שְׁדִי לֹא מָצָאֵנִי שְׁגִיָּא כֹחַ: מִי שְׁשׁוּמֵיץ הַפְּסוּק זֶה, אֹמֵר חֲרוּפִים הוּא חֵס וְשְׁלוֹם שִׁכְבִּיכֹל אֵין לִקְב"ה כֹחַ, אֶלָּא כִּף אִמֵּר אֱלִיהוּא שֶׁהִיּוֹת וְהַעוֹלָם נִבְרָא בִּשְׁמִי' הֵינּוּ שֶׁאִמֵּר לְעוֹלָמוֹ דִּי (לֹכֵן אֱלִיהוּא אִמֵּר הַפְּסוּק דּוֹקָא עִם שֵׁם זֶה), וּמוֹכַח שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם עִם גְּבוּל וְתַכְלִית, מִכֹּאֵן שֶׁ'לֹא מָצָאֵנִי שְׁגִיָּא כֹחַ', לֹא מְצִינֵנוּ כֹחַ גְּבוּרָתוֹ שֶׁל הַקָּב"ה עִם בְּרִיּוּתוֹ, שְׁאֵין הַקָּב"ה בָּא בְּטָרְחוֹת עִם בְּרִיּוּתוֹ אֶלָּא כֹּל אֶחָד לְפִי כְּחוֹ, וְאֵינוּ מִבְּקֵשׁ מֵהָאֵדָם שֶׁיַּעֲשֶׂה הַמְּצוּוֹת יוֹתֵר מִכִּפִּי כּוּחֵוּ.

אֲתָה מוֹצֵא כְּשֶׁנִּתֵּן הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, אֱלֹו הִיָּה בָּא עֲלֵיהֶם בְּחֹזֶק כְּחוֹ לֹא הָיוּ יְכוּלִים לַעֲמֹד, שְׁנֶאֱמַר 'אִם יִסְפִּים אֲנַחְנוּ לְשִׁמְעַי' וְכו', וְאִף שֶׁהִיָּה יְכוּל לְהוֹסִיף לָהֶם כֹּחַ שִׁיּוּכֹלוּ לְשִׁמּוֹעַ, אֲךָ לֹא עָשָׂה כֵךְ אֶלָּא לֹא בָּא עֲלֵיהֶם אֶלָּא לְפִי כְּחֵם שְׁנֶאֱמַר 'קוֹל ה' בְּכַח', לְפִי כְּחוֹ שֶׁל כֹּל אֶחָד וְאֶחָד.

ובא אליהוא להסביר, שלא נבאר הפסוק 'קול ה' בכח', שאכן בא עליהם יותר מכוחם, והוסיף להם כח. שהרי אז היו צריכים להשתדל במצוות ובתורה, בלי קץ ותכלית.

ואם כן, מדוע רצו ישראל שהקב"ה יתן להם את הדברות בעצמו. אלא, שעל פי מה שנתבאר לעיל, שבאופן זה לא היו שוכחים את התורה, ולא היה שולט בהם יצר הרע, וממילא לא היו חוטאים בעבודה זרה. וזה מה שאמר, שאם היו שומעים מהקב"ה, לא היו חוטאים בעבודה זרה. וכדי שלא יהיה להם פתחון פה, נגלה אליהם בכבודו. ובאמת מצד הנהגת העולם, צריך להיות לפי כוח של אחד ואחד. אך מכל מקום היות שחטאו הפסידו המעלה הזו.

הַאֲדָם וְחִי. שִׁמְעֵצֶם רֵאִיִּית כְּבוֹדוֹ, ה' נָתַן לָהֶם כֹּחַ שֶׁלֹא יִחְטְאוּ עוֹד, וּמִמִּילָא יִחִיו וְלֹא יָמוּתוּ. וְעַתָּה שִׁישׁ חוֹשֶׁךְ, וּמוֹכִיחַ שֶׁנִּחְטָא, לְמָה נְמוֹת וְגו' עַל יְדֵי שֶׁנִּחְטָא אִם יִסְפִּים אֲנַחְנוּ לְשִׁמְעַי אֶת קוֹל ה' אֶלְקֵינוּ עוֹד וְכִבֵּר לֹא יִהְיֶה לָנוּ טַעֲנַת אֲנוּסִים, וְלֹכֵן וְמִתְּנוּ מִשּׁוֹם שֶׁהָיוּ מְזִידִים.

והקב"ה קיבל טענתם ואמר שטוב דיברו, שאינם רוצים להיות אנוסים. וחובתו של הקב"ה להודיע להם, שמה שנגלה מתוך החושך, אינו מוכרח שיחטאו. רק נגלה מתוך החושך, היות שידע שכך בסוף יהיה. ומובא בפנים ראייה, שחובתו של בעל הבית כאשר הוא יודע שעלול להיות אונס, להודיע לפועל, ולכן גם כאשר הקב"ה לא הודיע להם שאין בהכרח שיחטאו, הם נחשבים אנוסים. וכמבואר בפנים, שאף אונס בסברה, נחשב אונס.

אמנם כל זה טוב, רק אם זו כוונתם שאינם רוצים להיות מזידים, אך הקב"ה ידע שלא זו היתה סיבתם האמיתית, אלא הם רצו שיהיו יכולים לחטוא, שידעו שאם יקבלו מהקב"ה כבר לא יוכלו לחטוא כמו שהתבאר לעיל [שלא ישכחו התורה ואז לא יהיה להם יצר הרע, ורק אם משה יתן להם הלוחות אז יהיה להם הבחירה בין טוב לרע].

וזה מה שכתוב: הִיטִיבו כָּל אֲשֶׁר דָּבְרוּ שֶׁרָצוּ שִׁמְשֶׁה יִתֵּן לָהֶם הַדִּבְרֹת בַּעֲצָמוֹ, כְּדִי שֶׁהָיוּ אֲנוּסִים וְלֹא מְזִידִים, אֲךָ מִי יָתֵן שֶׁדִּיבֹרִים אֱלֹו יִהְיוּ רַק מִן הַשֶּׁפֶה וְלַחוּץ, אֲלֵא וְהָיָה לְבָבָם זֶה לָהֶם לִירְאָה אֲתִי שֶׁזֶה אֲכֹן רָצוֹנִם.

והקב"ה ניסה אותם ארבעים יום, ואם בסופם לא היו חוטאים או שהיו חוטאים רק בשוגג, אזי הלוחות היו מועילים להם להחזירם לחירות הקודמת ממלאך המות ומיצר הרע ומשכחה. אך היות ועשו את העגל לא רק מאונס אלא גם במזיד כפי שיבואר, הוכח שרצונם היה מתחילה לחטוא. כמו שנדרש מהפסוק 'ויפתוהו בפיחם', שכבר בשעת מתן תורה כווננו לעבוד עבודה זרה.

ואף שהיה להם אונס בכך שהשטן בא ועירבב והראה להם דמות משה שנפטר, ולכאורה הוא כמו מכת מדינה. כי בכל מקום שההיזק מצוי, אז אנשי העיר בודאי יודעים כיצד להתגבר על הנזק. וגם

פרשת ואתחנן חידוש יא

חשיבות הכוונה בקיום המצוות ותועלתה

דוד ביקש להנצל מהיציאה אף כשעוסק במצוה, משני טעמים

הנה מסקנת הגמרא דסוטה (כא, א) דתורה מגנא מן היסורין ומצלא מן היצר הרע, ומצוה מגנא ולא מצלא. ואם כן היה מקום לומר, שאין טוב לאדם לעשות המצוות אפלו שהביכה מצוה בשעתה (קדושין לג, א), לפי שכשהוא עוסק במצוה אינו נצול מהיצר הרע, ויותר טוב היה לו לעסוק בתורה שהוא מבטח לנצל מהיצר הרע. ולכן אמר דוד פשיטא שכשאני לומד, אני שלם עמך בשני יצרים, וזהו 'אודך בישר לבב' - בלמדי משפטי צדקך, שהתורה מצלא מן היצר הרע.

א. מידה כנגד מידה שהורה וכל כוונתו להדבק בקדושה

אבל בקשתי היא 'את חקיך אשמר אל תעזבני עד מאד', דהנה אמרו ז"ל (ברכות נד, א) 'בכל מאדך' - בכל מדה ומדה שהוא מודד [לך] הוי מודה לו במאד מאד, וגמירי (סוטה ח, ב) שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו. וכשאני מודה לך בישר לבב בעת הלמוד דהינו בשני יצרים וכל כוננתי להדבק בקדושה, גם אתה מדוד לי באותה מדה להצילני מיצר הרע אף כשאני עוסק במצוה, וזהו 'את חקיך אשמר אל תעזבני עד מאד', דהינו עד במדה שאדם מודד וכו'.

'ואהבת את ה' אלהיך [בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך]' (דברים ו, ה).

יש לתת טעם, שלא נמצא בתורה לב ונפש סמוך ליראה רק סמוך לאהבה, כמו 'ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך', 'לאהבה את ה' אלהיכם בכל לבבכם ובכל נפשכם' (דברים יא, יג).

יראה היא תמיד בלב ונפש מה שאין כן אהבה

והענין הוא, כי מי שהוא ירא את ה' זהיר במצוות לא תעשה כמו שפרש הרע"ב בפרק קמא דאבות (מ"א), ומי שהוא אוהב זהיר במצוות עשה. ומי שאינו עובר לא תעשה פשיטא שעובד בלב ובנפש, שהרי מתרחק הוא מהנאת האסור בשביל צווי הקב"ה, אבל מי שאוהב שהוא זהיר במצוות עשה, לפעמים עושה אותם בלי צרוף מחשבה וכוונה, ומשום הכי הצריך להזהיר שאהבה תהיה בלב ובנפש.

ביאור פסוק בתהלים

ובדרך זה: יבאר הפסוק (תהלים קיט, ז-ח) 'אודך בישר לבב וכו' [בלמדי משפטי צדקך], את חקיך אשמר אל תעזבני עד מאד'.

פרי שמשון

א. זה לשון: ויהי מורא שמים עליכם - אף על פי שאתה עובד מאהבה עבוד גם כן מיראה. שהעובד מאהבה זרין במצות עשה, והעובד מיראה נוהר ממצות לא תעשה, ונמצאת דעבודתו שלימה. ב. שיתכן שיעשה את המצוה כמצות אנשים מלומדה (ישעיה כט, ג). ג. שנתבאר, שמתרחק מלא תעשה בשביל קיום ציווי הקב"ה. וכן יירוש הפסוק 'בכל לבבך' שנדרש בשני יצריך. ד. אמר רבי יוסי בר אבין, בוא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה, שהרי מפניהם עומדים, מפני תלמידי חכמים אין עומדים. וראה בשו"ע (או"ח ק, א): מי שתורתו אומנותו כגון רבי שמעון בן יוחאי וחביריו, מפסיק לקריאת שמע ולא לתפלה, אבל אנו מפסיקים בין לקריאת שמע בין לתפלה. ה. היינו שתי לבבות, בשני יצרים, כדרשת חז"ל בברכות (נד, א). ו. נמצא, שימאד' היינו ענין מידה, לשון מדות המודדות, ומרמז לכך שהקב"ה גומל מידה כנגד מידה. ז. ולא לשם פניות אחרות. ועל כך מודה, שניצל מהיצר הרע. ח. בקשת דוד, שהיות והוא מודה על כך שהקב"ה מצילו מיצר הרע בשעת הלימוד וכל כוננתו בלימודו להדבק בקדושה, יועיל לו אף בשעת המצוה שניצל מיצר הרע, מידה כנגד מידה על מה שמודה על כך שעוסק בתורה כדי להנצל מהיצר הרע ולהתדבק בקדושה. וכן נדרשים הפסוקים: 'אודך הנני מודה לך על כך שבשר לבב' - שהלבבות ישרים, דהיינו גם הלבב השמאלי שבו היצר הרע, בלמדי משפטי צדקך שהתורה מצלא מיצר הרע, והנני לומד בכוונה להדבק בקדושה, על כך בקשתי היא, גם כאשר את חקיך אשמר - כשאני מקיים מצוות, אל תעזבני בידי היצר הרע, וזאת מפני עד מאד - מידה כנגד מידה על כך שאני מודה לך בעת הלימוד על שאתה מצילני מהיצר הרע.

ב. מידה כנגד מידה שעוסק במעשה שהוא יותר נח"ר

אי נמי, הואיל דקיימא לן (ב"ק יז, א) גדול תלמוד שהתלמוד מביא לידי מעשה, דשמע מינה שהמעשה יותר חשוב לפני הקב"ה. אם כן כשאני מניח התורה ועוסק במעשה לפי שהוא יותר נחת רוח לפניך וזהו 'את חקיך אשמר', גם אתה 'אל תעזבני' - תעשה נחת רוח לי שאנצל מיצר הרע, 'עד מאד' דהינו במדה שאדם מודד וכו'.

דוד פרש מהרע דוקא לכבוד שמים

ובדרג זה^ט יש לפרש (תהלים קיט, קסז) 'שמרה נפשי עדתך ואהבם [מאד]', שהיה (דוד) מתרחק מן הרע ומתקרב אל הטוב מצד היראה ולכבוד שמים דוקא ולא לשום סבה אחרת. וכדכתיב (משלי טז, יז) 'מסלת ישרים סור מרע שמר נפשו נצר דרכו'. וקשה, שהרי ישרים לכאורה נקראו החסידים והאבות, כדכתיב (במדבר כג, י) 'תמת נפשי מות ישרים', הלא היא כתובה על ספר הישר

(יהושע י, ג; שמואל ב' א, יח)^י, ואם כן מאי מעליותא היא לגביהו שהם מתרחקים מן הרע, פשיטא. ועוד קשה סיפיה דקרא, וכי הישרים אינם שומרים נפשם.

ישרים פורשים מחמת המוסר לכבוד עצמם משא"כ דוד

ונראה לומר, שאילו הישרים הם אותם חכמי המוסר^י שמכח חכמת המוסר לכבוד עצמם הם מתרחקים מגזל ועריות ומכל האסורים להראות עצמם כגדולים, וזהו 'ישרים' שאינם נוטים מדרכי המוסר. ולכן אמר הכתוב 'מסלת ישרים סור מרע' שהם מתרחקים מן הרע בשביל כבודם לעיני הבריות, וגם זה הוא טוב. אבל מי שמתרחק מן הרע בשביל יראת שמים שהוא 'שמר נפשו'^י, אז 'נצר דרכו' כלומר עושה סג לעצמו קדם שתבוא העברה לידו שמתפחד פן יפשל בשגגה^י, מה שאין כן מי שמתרחק מפני המוסר^י שאינו זהיר כל כך בשגגות^י.

סיכום החידוש:

מאד^י. כי מעיקר הדין ניצלים מיצר הרע כשעוסקים בתורה, אך לא כשעוסקים במצוות. וביקש דוד, שהיות ואודך הנני מודה לך על כך שבגישך לגב - שהלבבות ישרים, דהיינו גם הלב השמאלי שבו היצר הרע, בלמדי משפטי צדקה שהתורה מצלא מיצר הרע, והנני לומד כוונה להדבק בקדושה, על כן בקשתי היא, גם כאשר את חקיך אשמר - כשאני מקיים מצוות, אל תעזבני בידי היצר הרע, וזאת מפני עד מאד - מידה כנגד מידה על כך שאני מודה לך בעת הלימוד על שאתה מצילני מהיצר הרע.

הטעם שלגבי אהבת ה' כתוב 'בכל לבבך ובכל נפשך', מפני שרק במצוות עשה, יתכן שאדם יקיימם באופן של מצות אנשים מלומדה, לכן הזהיר שיעשה המצוה בכוונה בכל לבבו ונפשו. אמנם אצל יראה לא מוזכר 'בכל לבבך ובכל נפשך' כי פורש מהעבירה מפני היראה, והיינו בלב ונפש.

*

ולפי מה שנתבאר לעיל שהזהירות מיראה היא בלב ונפש, נדרש הפסוק 'אודך ביושר לבב וגו' עד

פרי שמשון

ט. שאני שומר חוקך, ומקיים רצונך להניח הלימוד ולעסוק במצוות. י. ביקש שהיות ועושה המעשה כדי לעשות לקב"ה נחת רוח, שהמעשה גדול מתלמוד, 'אל תעבני עד מאוד' - מידה כנגד מידה יעשה לו הקב"ה נחת רוח להנצל מהיצר הרע. יא. שנתבאר לעיל, שכל כוונת דוד היתה להידיבק בקדושה. יב. ודרשו (ע"ז כה, א): ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים. יג. כלומר, 'ישרים' היינו אלו הפורשים מרע לכבוד עצמם. ולא כפי שפורש לעיל שמיייר על האבות. יד. היינו הנפש הרוחנית. טו. זה מה שביקש דוד 'שמרה נפשי היינו הנפש הרוחנית, שלא ייכשל אפילו בסיג שעושה לעבירה. טז. ולא מפני ציווי הקב"ה. יז. וכבר נתבאר (פקודי ד), שמי שאינו נוהר בשגגות, נטל בדורות, שאין היצר הרע מתחיל מיד להסית אדם להודי, אלא מכליל בשגגה, ואם לא עושה תשובה מכליל גם בדורות. [ועיין מה שכתב רבנו בתולדות שמשון בכמה מקומות (פ"א מ"א, סוף פ"ו), על החשיבות בגדרים וסייגים וכוחם רב לבטל הקליפות, ולכן בדורות האחרונים שגברו הקליפות צריך להוסיף בחומרות וגדרים וסייגים].

נזהר גם משוגג, ככתוב 'שְׁמֶרָה נַפְשִׁי עֲדֹתֶיךָ וְאַהֲבָם
מֵאֵד' שעשה גדרים וסייגים. וכמו שכתוב במשלי
'מִסֵּלֶת יִשְׂרָאֵל סוֹר מִדֶּעַ שְׁמֹר נַפְשׁוֹ נֹצֵר דָּרְכוֹ', ומדבר
על יִשְׂרָאֵל הַיָּיִנו חכמי המוסר, שכל מטרתם היא
להתכבד בעיני הבריות, ולכן אינם נזהרים בשוגג, ודי
להם סוֹר מִדֶּעַ עצמו, אמנם שְׁמֹר נַפְשׁוֹ ברוחניות, נֹצֵר
דָּרְכוֹ שעושה גדר וסייג, כדי שלא ייכשל אף בשוגג.

או, שהיות ועוסק במצוה כדי לעשות נחת רוח
לקב"ה, כמו שאמרו חז"ל שהמעשה הוא העיקר.
לכן מידה כנגד מידה הקב"ה יעשה לו נחת רוח
להנצל מהיצר הרע.

*

ובענין כוונתו להדבק בקדושה, אמר שלכן הוא

אור החיים הקדוש - רבי חיים בן רבי משה זיע"א

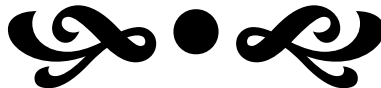
וְזָכַרְתָּ כִּי עָבַד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצֵאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֵרַע נְטוּיָה עַל כֵּן צִוְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת יוֹם
הַשַּׁבָּת (ה, טו).

וזכרת וגו'. הם דברי משה, והכוונה שעבוד ירגיש כי ה' הוא המניח לעמו מכל
כי יום השבת יש בו גם כן הערה לאדם צריהם ויתן לבו לקבל גזירות
לזכור יציאת מצרים, כשהוא שובת בלא המוציא מעבדות.

בן לאשרי - רבי יצחק בן רבי אשר אנטשיל הכהן זיע"א

רָאָה לַמִּדְתִּי אֶתְכֶם חֲקִים וּמִשְׁפָּטִים כְּאִשֶּׁר צִוִּי ה' אֱלֹהֵי לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּקֶרֶב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ (ד, ה).
ראה למדתי אתכם גו'. פירש בבן ממוני, אלא כל מה שלמדני ה' למדתי
איש חי ואתחנן, לא עכבתי אצלי דבר אתכם. ובא ללמד שכל חכם יעשה כן,
אחד להתפאר בה לעצמי שרק אני יודע לגלות וללמד לאחרים מה שהבין
אותה החכמה והכל מוכרחים ללמוד בתורתנו הקדושה.

לימוד יומי מהספר הקדוש יסוד ושורש העבודה

מהאי גברא רבה ויקירא, מחצב סנפירא וכו', כמוהר"ר אלכסנדר זיסקינד בכמהר"ר משה.

פרשת ואתחנן

המשך כל התיקונים תלויים במעשה האדם

הנה כל מלאכת העבודה שאמרנו אינו שוה בכל אדם, כי לפי מה שתגדל הכרתו בגדלותו ורוממותו של הבורא יתברך שמו ויתעלה, תגדל נפש חפצו ולב שלימותו בעבודתו יתברך שמו, לעסוק בתורתו ולקיים מצותיו ומדות טובות ונתינת שבחיו והודיותיו, ומי יאיר לו מאור הזהר הקדוש, מרובי עולמות העליונים לאין קץ ומספר וכל העולמות כגרגיר חרדל לפניו יתברך ויתעלה, אזי בוודאי יתלהבו לבו להללו ולשבחו ליתברך ויתעלה בתמידות, על גדלותו ורוממותו יתברך שמו בבריאת העולמות שברא לאין קץ ומספר. ואעתיק בקצור נמרץ בכל האפשרי קצת מקומות מריבוי העולמות שברא יוצרנו ובוראנו יתברך שמו ויתעלה זכרו לעד, כדי לעורר לבב אנוש כערכי ליראתו ואהבתו יתברך, ולא אעתיק ענין המאמרים בעצמם כדי שלא תכבד על הקורא, רק אעתיק ענין ריבוי העולמות הנזכרים מהם בכדי להקל על המעיין.

וזה לשונו בזוהר חדש (מ"ה ע"ד), כל נהורין וכל רזין לא סלקין ולא נחתין ולא מתפשטין אלא במשחתא דא, בר לעילא לעילא דלית שיעורא ולא קיימא בהאי לאסתכלא ולמנדע כו', קשרא קדמאה תלתא אלפי עלמין קשורין ביה כו', בין עלמא ועלמא אלף עלמין, עלמא תתאה מכלהו ארכיה אלף אמין וחמש זרתין [כל האורות וכל הסודות לא עולים ולא יורדים ולא מתפשטים אלא במדה זו, חוץ מלמעלה למעלה שאין שיעור ולא עומד בזה להתבונן ולדעת כו', קשר ראשון שלשה אלפי

עולמות קשורים בו כו', בין עולם ועולם אלף עולמות, העולם התחתון מכולם אורכו אלף אמות וחמש זרתות].

ומפרש בסמוך וזה לשונו, ארכא דההוא זרת שתין רבוא עלמין, בהאי זרת אתתקני שמיא בכלל דשתין רבוא עלמין, וכל עלמא ועלמא כלול בארבע אלפין אחרנין, הדא הוא דכתיב (ישעיה מ, יב) 'ושמים בזרת תכן' [אורכו של אותו זרת ששים ריבוא עולמות, בזרת זו נתקנו השמים בכלל ששים רבוא עולמות, וכל עולם ועולם כלול בארבעת אלפי אחרים, זהו שנאמר 'ושמים בזרת תכן'], עד כאן לשונם. [ולפי מספר הזרת יחשוב האדם מספר האמה, ויבין מזה גדולתו ורוממותו של הבורא יתברך ויתעלה].

ונחזור לראשונות להשלים מאמר הקודם, וזה לשונו עוד, והאי קשרא אורכיה תלת אלפי אמין וחמש אצבעין, פותייה תלת אלפי אמין כו', בעגולא חדא שית אלפי עלמין. מהאי קשרא שארי קו המדה לאתפשטא, מדיד אלף דהוא עיזקא חדא ואלף דהוא עיזקא חדא לאתחזאה דא בדא, ואלין עיזקן אינון מאתן אלף עלמין דכסיף בהו קודשא בריך הוא כו', בין עיזקא ועיזקא ת"ק אלף עלמין, בין עלמא ועלמא טפח. עיזקא תנינא רב מחברתה כו', ומשחתא דקיימא בקו המדה אקרי משחתא דרבוץ, עומקא דרבוץ דא חמשין זרתין כו' [קשר זה אורכו שלש אלפי אמות וחמש אצבעות, ורוחבו שלש אלפי אמות כו', בעגול אחד שש אלפי עולמות. מקשר זה מתחיל קו המדה להתפשט, מדד אלף שהוא טבעת אחת ואלף שהוא טבעת אחת להתראות זה בזה, וטבעות אלו הם מאתן אלף עולמות שחודם אותם הקדוש ברוך הוא כו', בין טבעת וטבעת ת"ק אלף עולמות, בין עולם ועולם טפח. טבעת שנייה גדולה רב כו', והמדה שעומדת בקו המדה נקראת מדידת הריבוע, עומק ריבוע זה חמשים זרתות כו'].

מתוך ספרי הגה"צ רבי יצחק הכהן
ב"ר אשר אנטשיל ז"ע - הצדיק הרב הוברמן מרעננה

עורך: הרב עוזיאל אדרי רב המרכז הרפואי סורוקה

העוסק בתורה מושל על מלאך המוות

א. רבה בר נחמני היה מקהיל קהילות ברבים המון רב של שנים עשר אלף מישראל ללמוד תורה בחודשי תשרי וניסן, הלשניו עליו למלכות שהוא גורם הפסק גביית מיסים חודשיים בשנה של שנים עשר אלף איש שהוא מבטל מעבודה, בעקבות ההלשנה דן אותו מלך פרס למיתה ורצו להורגו, ברח רבה והסתתר בשדה שהתעורר במתיבתא דרקיעא מחלוקת בענייני דיני טהרה, הקב"ה אמר שהדין "טהור", ופמליה של מעלה הצדיקים בגן עדן אמרו שהדין "טמא", למעלה בשמים הוחלט שרבה בר נחמני הבקי בדינים אלו יבוא לשיבה של מעלה ויכריע כמו מי הפסק הלכה, שלחוהו למלאך המוות להביא את נשמתו, ולא היה יכול להתקרב אליו כי היה עוסק בתורה ללא הפסקה אפילו לרגע, מה עשה המלאך למלאך המוות נשבה רוח חזקה בין עצי הדקל ונעשה רעש גדול, רבה בר נחמני פחד ושב שאלו פרשי המלך המחפשים אחריי שבאו לתופסו ולהורגו, מיד ביקש מהקב"ה למות בידי שמים ולא ליפול בידיהם, ויצאה נפשו כשהוא מכריע את פסק ההלכה כמו הקב"ה ואמר "טהור טהור" והסתלק מהעולם, יצתה בת קול מן השמים ואמרה "אשריך רבה בר נחמני, שגופך טהור ויצאתה נשמתך בפרס הכלה טהור", נפל פתק מן השמים בבית המדרש והודיע "רבה בר נחמני נתבקש בישיבה של מעלה", לא ידעו החכמים היכן הוא כדי לעסוק בכבודו, יצאו לשדה לחפשו וראו להקת ציפורים גדולה מסוככת על עץ דקל אחד הלכו לשם ומצאוהו, ספרוהו כל קהל ישראל מספד גדול ג' ימים ולילות, נפל פתק מן השמים והודיע "כל הפורש יהא בנידוי", המשיכו את המספד שבצע ימים, נפל שוב פתק מן השמים והודיע "לכו לביתכם לשלום".

ישננות לבגד ודברת בם בשבתך בחיך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך' (ו, ז), כתב הוזהר הקדוש (ח"ג רסט, א). 'ודברת בם', 'ותדבר' מבעי ליה, אלא בעי בר נש להנהגא גרמיה בהו, ולהתנהגא גרמיה, דלא יסטי לימינא ולשמאלא. [למה אמר הכתוב 'ודברת' בם, היה צריך לכתוב 'ותדבר', אלא 'דבר' מלשון 'מנהיג' שצריך האדם להנהיג עצמו בדברי התורה שלא יסטה ימין ושמאל].

ויש לפרש את דברי הוזהר על פי אומנם ז"ל שכל העוסק בתורה אין למלאך המוות שליטה עליו, על כן יש לומר "ודברת בם" צירוף תיבות "דבר במוות", שעל ידי עוסק בתורה הקדושה אתה תהיה "דבר" מושל ושוטל על מלאך המוות, והוא לא יוכל לשלוט עליך, כל זמן עוסק בתורה הקדושה.

כמבואר אצל דוד המלך ע"ה כאומרים ז"ל במסכת שבת (ל, ב). אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב 'הודיעני ה' קציו ומידת ימי מה היא אדעה מה חדל אני' (תהילים לט ט), אמר דוד לפני הקב"ה ריבניו של עולם הודיעני ה' קציו, מתי תהיה הסתלקותו מהעולם. אמר לו הקב"ה גזרה היא מלפני שאין מודיעין לבשר ודם את קציו. אמר לו דוד המלך לפחות הודיעני באיזה יום בשבוע, אמר לו הקב"ה ביום שבת, היה דוד המלך כל שבת וישב ולומד כל היום ללא הפסקה אפילו לרגע, כשהגיע זמנו בא מלאך המוות ולא היה יכול לו, כי לא פסק פיו מלימודו, אמר מלאך המוות מה אעשה לו, הלך מלאך המוות לבוסתן ועשה רעש גדול ונענע את האילנות, יצא דוד לבוסתן וכשירד במדרגות שטט לו מלאך המוות מדרגה אחת מתחתיו, ומתבהלת הנפילה פסק לרגע דוד המלך מלימודו והסתלק מהעולם.

וכן היה אצל רבה בר נחמני כאומרים ז"ל במסכת בבא מציעא (פו,

"חידושי תורה של 'הצדיק מרעננה' על ספר בראשית"

ירידה לצורך עליה גדולה לאין ערוך

'נקודות' שכל אחד לעצמו "זה תחת זה" בלי התמזגות אחד בשני, ועל כך נאמר בהם "וימלוך, וימות", שכל ספירה לא נתנה מקום לספירה אחרת שונה ממנה, ו"הימיתה" רומזת "לנפילתם" שבבירת הכלים, ואחר כך נברא עולמנו העולם הזה הנקרא "עולם התיקון", שבביראת העולם הזה הספירות התמזגו והתכללו אחד בשני "זה כלול מזה" כדוגמת "חסד שבגבורה וגבורה שבחסד", וכל אחד נותן מקום לחבירו אפילו שהוא שונה ממנו, ולזה קורא התורה תחילתה של מלכות ישראל, לתקן עולם במלכות ה' מלכות של שלום.

ואף שנראה בכל זאת שזה לא בגלל ז' מלכין דמיות, אלא מסיבת חטא אדם הראשון שזה חטא את המבול, ולולא החטא הם לא היו נמחים במי המבול, ואם כן לכאורה דור המבול לא באו מראש לעולם בשביל התיקון שנמחו במי המבול, אלא חטא אדם הראשון גרם לכל זה, אלא יש לומר שבאמת דור המבול באו לעולם בשביל התיקון הקדמון מיתת ז' המלכים הראשונים, אך מכל מקום עניין חטא אדם הראשון היה עלילת מלך הקב"ה שנאמר 'נורא עלילתה על בני אדם' (תהילים סו, ה). שכאילו בגלל חטא שלו נמחה זרעו במי המבול, ונשארו נח ובניו נב"ל, כי גם הדורות וגם הזכויות הכל ממנו יתברך, ויש בה מהלך אלוהי מכששנו של עולם, שגם רגעי החטא כלולים בו, וגם התנאים הם חלק מסוד הבריאה ותמהלך אינו שלם בלעדיו.

וכאמרים ז"ל במסכת שבת (פט, ב).
על פסוק 'אם יהיו חטאיכם כשנים

'בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ' (א, א). כתב האריז"ל בספר 'ליקוטי תורה' (פרשת נח, א. ד"ה קץ נח בשר). מדוע עורף הקב"ה את האדם הראשון, ולא ברא תחילה את נח במקומו, והרי הוא כל סוף לא נשאר מדורות הקדמונים מבניו של אדם הראשון, אלא זולתו נח ובניו ביתו, שנמחו כולם במבול בני אדם הראשון, ואילו אנו כולנו בניו של נח. ויתירך האריז"ל שכל הנשמות של דור המבול היו צריכין לבוא לעולם על ידי אדם הראשון, כדי לעבור את התיקון להימחות במי המבול, בסוד ז' מלכין דמיות, שהם היו נחשבים לזרעם של שבעה המלכים הקדומים שירדו, והוצרכו זרעם להזדקך ולהצרף במבול, אבל בני נח שלא היו נחשבים לזרעם, לא היו צריכין תיקון זה, ועל כן סתם הקב"ה את עיניו שם בני נח, והם לא הולידו אלא אחר המבול. עיניו שם נועם דבריו הקדושים.

וכמו שכתב האריז"ל בספר 'עץ חיים' שער שבירת הכלים (פ"א ופ"ח). שב'עולם התווה' היו ז' מלכין קדמאין דמיתו לפי שכל אחד אמר 'אני מלך'. וזה נרמז בפסוק 'ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לפני לבני ישראל' (בראשית לו, לא). הם שבע מלכין קדמאין שבע המלכים הקדומים, מלכי אדום שמלכו לפני תחילתה של מלכות ישראל, שעליהם נאמר 'וימלוך, וימות', כל אחד רצה למלוך לבד לא נתניה מקום לחבירו, ועל כן כשעלה אחד למלוך דחה את חבירו והוא מת, ושבע מלכין אלו שורשים בשבע ספירות הקדושות של עולם התווה, ששם הם היו בתוקף גדול בגדר

ברכה משולשת

מתוך ספרי הגה"צ רבי יצחק הכהן
ב"ר אשר אנטישיל זי"ע - הצדיק הרב הוברמן מרעננה

ח"ב קנא, א. בנוגע לכל החטאים, הקב"ה נתן ניסיונות אדם לרוממו שנאמר 'נחל ליראך נס להתנוסס' (תהלים ס, ו). כדי שהאדם יגלה בתוכו כוחות יותר עליונים, שלפעמים גובר הרע של היצר הרע על האדם ויחטא, זהו רק משום שמלמעלה הסתיר עליו היצר הרע להביאו לחטא זה, כדי שיתגבר ויעמוד בניסיון ולא יחטא על ידי שיתגלו בו כוחות פנימיים געלמים, ויעשה כל שביכולתו להילחם ולהתגבר על יצרו, או שאם נפל ויחטא, גם החטאים הללו באים בעלילה מאת הקב"ה בהשגחה פרטית, דכתיב 'נורא לעלילות על בני אדם' (תהלים סו, ה). כדי שיתרומם ויחזור בתשובה ותהיה לו הירידה לצורך עליה ויגיע לעליה נפלאה שלא בערך.

וכן כתב הרבי הרי"צ (יב תמוז תרצג). הנה הגלות הזה האחרון חלק מהגלויות הקודמים שיש בו ריבוי העלמות וההסתרים ביותר וריבוי הניסיונות. אשר באמת הנה זה עצמו הוא הוראה על הכח והעוז שניתן למלעלה לכל אחד ואחד שיוכל לעמוד בניסיון. וכמבואר בענין 'משיעין אותו תהי צדיק, פירוש 'שבועה' זו הוא מלשון 'שבע', כמו שנאמר 'שבע שמחות את פניך', או כמו 'חלב דשן תשבע נפשי', ש'משיעין' אותו למלעלה בכוחות עליונים פנימיים לעמוד בניסיונות, שהוא 'השבע העצמי' הנותן כוח ותוקף עוז בעבודת הוי"ה בכל מקום ובכל עת להיות 'גיבורי כוח עושי דברו' יתברך בקיום התורה והמצוות, ולהיות גם 'לשמוע בקול דברו', שזהו יתרון הכוח עוז שניתן בגלות אחרון על גלות מצרים.

ומבאר הרבי בליקוטי שיחות' (תשנ"ב). על האדם להתחמק ולהתמרמק על החטאים שעבר בגלוי נגד רצון ה', אבל פנימיות הדברים הוא שגם זה היה בהשגחה פרטית ויש גם בזה כוונה אלוקית פנימית. דכתיב 'נורא לעלילה על בני אדם' (תהלים סו, ה). על האמת של דבר יחודי מצד עצמו אינו שייך כלל וכלל לחטא, ורק מכיוון שרצה הקב"ה בחסדו הגדול להביא אותו לעליה נעלית ביותר שלא בערך אמיתית ונצחית, אותו לירידה גדולה, בחיצוניות ולרצה קטן, אך ורק כדי שסוף סוף יחזור בתשובה, נמצא שלא זו בלבד שדווקא על ידי ירידה זו יגיע לעליה גדולה מאד לאין ערוך, אלא שהירידה לצורך עליה היא דבר אחד ממש עם העליה.

נמצא לפי כל זה שכל הנשמות של דור המבול באו לעולם על ידי אדם הראשון, כדי לעבור את התיקון הלימחובל במי המבול, בסוד ד' מלכין דמית, גם ללא החטא של אדם הראשון, שכל כולו היה לעלילה על האדם, לסיבה הידועה לידוע תעלומות הקב"ה.

ונראה לי לרמוז כל זה בראשי וסופי תיבות פסוק הראשון. "ב'ראשית ב'רא אלקים" רמז על הקושיה של האר"ל, תיבת "בבא" נזכרתיך לחם "בראשונה ברא אדם", ולמה לא ברא בראשונה את נח, שהרי כל בניני העולם נחיתוהו מנח ובניו, שבני אדם שבאו מאדם הראשון כולם נמחו במבול חוץ מנח ובניו כנ"ל.

ונראה גם התירוץ של האר"ל, "בראשית ברא אלקים" סופי תיבות "תא"מ", תיבת "תא"מ" נזכרתיך לחם "בראשונה ברא אדם", שעל ידי המבול נצטרף ונזדככו אותן הנשמות והיה תיקון ל' מלכין דמיתו בצד מה.

ונמשך עוד שאותיות הנשאים "בראשית ברא אלקים" צירוף תיבות "אשוי הים", שהצדיק בבדקתו ובמעשים טובים שלו הוא "מאושר ומרים" את כל אלה הניצוצות הקדושות מז' מלכין אלו, ומעלה אותם לשורשם שבקדושה, ויהי רצון שזוכה שיהיה לנו גם כן חלק בזה.

הבטיח בהקדמת ספריו: כל הלומד ויגיד בשמי דברי תורה, אני מתפלל עליו תפילה קבועה בכל יום ואמליץ טובה עליו לישועות מכל צרה, לשפע בכל טוב של קדושה והצלחה ברוחניות ובגשמיות בעוה"ז ובעוה"ב, וישיתעורר ליבו ברוח טהרה ויראת שמים לעבודת ה' באמת ובלבב שלם.

כשגל ליבנינו' (ישעיה א, יח). היה צריך לומר "כשנ" חוט השני האדם שהיו קושרים בבית המקדש ביום הכיפורים, ולמה נאמר "כשנים" מלשון "שנים רבות", אלא כמו "השנים" הללו שהן קבועות וסדורות ובאות במשנת ימי בראשית, כל אפילו החטאים של האדם הכל מתוכנן למלעלה מראשית הבריאה. וכל העליות והמורדות ברוחניות אצל האדם, הם מסודרים מראש ומובנים במראית העולם בהשגחה פרטית לבוא על האדם, והסיבה והטעם לזה גלוי אך ורק לידוע תעלומות בלבד הקב"ה. וכן מצוינו בחטא העגל שאמרו ברוחניתו ז"ל במסכת פסחים היה זה (ר, כתב ש"י שם, לא עשו ישראל את חטא העגל ולא היה ישרא"ל ראוין לאותו מעשה, אלא גזירת המלך הייתה כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה.

וכן אמרו רז"ל במדרש תנחומא (וישב ד). עלילה נתלה בו באדם הראשון כדי שיחטא. זה שאמר הכתוב 'לכו חזו מפעלות אלקים נורא עלילה על בני אדם' (תהלים סו, ה). אמר רבי יהושע בן קרחה אף הנוראות שאתה מביא עלינו בעלילה אתה מביאן, בא וראה כשברא הקב"ה את העולם כבר מיום הראשון ברא את מלאך המוות מנין אמר רבי ברכיה משה שנאמר 'חושך על פני תהום' (בראשית א, א). זה מלאך המוות המחשיך פניהם של בריית, והאדם נברא ביום שישי ועלילה נתלתה בו שהוא הביא את המיתה לעולם שנאמר 'כי ביום אכילך ממנו מות תמות', לפני למה הדבר דומה למי שביקש למלעלה לעלילה לגרש את אשתו, משל שהלך לביתו כתב לה נט ובשניכנס לביתו והגט בידו ביקש לעלילה ליתנו לה, אמר לה מזוגי לי כוס שאשתה, מזוגה לו, כיון שנטל הכוס מידה אמר לה הרי זה גיטך, אמרה לו מה פשעך, אמר לה מפני שמזוגת לי כוס פושר ולא חם, אמרה לו מהיכן היית יודע שאני עתידה למזוג לך כוס פושר שכבר כתבת את הגט והביאתו איתך בידך, אף כך אמר אדם הראשון לפני הקב"ה ריבוננו של עולם עד שלא בראת עולמך עוד קודם שני אפלים שנה הייתה התורה אצלך אמן שכן כתיב 'ואחיה אצלו אמן ואחיה שעשועים יום יום' (ל, ומשלי ה, ז). ובתיב 'בתורה כבר ר' אלפים שנה זאת התורה אדם כי ימות באוה' (במדבר יט, יד). אילולי שכבר התקנת מראש מוות לבריית היית כותב בה כך, אלא לא באת עלי אלא בעלילה כי אם לתלות בי שהבאתי מיתה לעולם.

וכמו שכתב רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע בספר 'צדקת הצדיק' (מ, ק). עיקר התשובה הוא עד שיאיר ה' עיניו שיהיו ודונות נעשות כזכויות, רצה לומר שיכיר ויבין שכל מה שחטא היה גם כן בראון השם יתברך, כמו שאמרו ז"ל במסכת ברכות (לא, א). שלושה פסוקים: 'ואתה הסכות את מקום לביחירה' (מלכים א' י, לז). 'ואשר הרעותי' (מלכה ד, ו). וכטעם 'ידיעה ובחירה' שביאר האר"ל בסוף ספר 'אריבע מאות שיקל כס' ששיניהם אמנם כל אחד במקום בפני עצמו במקום 'הבחירה' שם אין מקום לידיעה, ובמקום 'ידיעה' שם באמת אין מקום לביחירה, וכאשר משיג את האור העצום הזה אז זוכה לכפרה גמורה וישבו כל ודונותיו להיות הכל זכויות, מאחר שהשם יתברך רצה כן. כי עניין התשובה היינו שמשכי את אותו דבר אל השם יתברך, רצה לומר שמשכי שהכל הוא רק פועל וכוונת השם יתברך, ואפילו המחשבה טרם שנוצרה בליבו של אדם, נמצא השם יתברך נתן לו כוח אז גם בהכחיה, ועל ידי זה אחז התשובה הגמורה והוא זוכה שדונותו נעשין זכויות, ולפי כל זה היה רצון השם יתברך כך, כמו שאמרו רז"ל במסכת שבת (פט, ב). 'אם יהיה חטאים כשנים' (ישעיה א, יח). וכענין שאמרו ז"ל במדרש תנחומא (וישב ד). על פסוק 'נורא לעלילה על בני אדם' (תהלים סו, ה). וכדבר שאמר דוד המלך ע"ה 'למען תצדק בדברך' (תהלים סו, ו). וצדק לומר שחלק ניטלה ממנו הסייעתא דשמיא וחטא, ואם כן הוא ממש כזכויות מאחר שגם זה רצון השם יתברך.

וכן כתב האדמו"ר האמצעי זי"ע בספר 'תורת חיים' (בראשית

לישועתך קויתי

על שולחנו של הגאון המקובל

איש האלקים הרב שמשון חיים בן הרב נחמן מיכאל נחמני ז"ע
מחבר הספרים הקדושים זרע שמשון ותולדות שמשון

פרשת ואתחנן | גליון מס' 509

לבית עולמו, מבלי שיספיק ליהנות מפריה, או לעשות ממצוותיה, כבר נתמלאה בקשתו.

אלא שיש לנו לדעת, מה תועלת תהיה לו למשה רבינו, מכניסתו לארץ ישראל, עבור זמן מה בלבד.

ויתכן לומר, כי הנה אומרת הגמרא (ערכין לב:), שלא ביקש משה רחמים, לבטל את יצר הרע של עבודה זרה, כמו שעשה עזרא, משום שלא עמדה לו זכותה של ארץ ישראל.

לפי זה מפרש ב'מגלה עמוקות', את בקשת משה רבינו, אעברה נא ואראה את הארץ הטובה. על פי דברי הרמב"ם בהקדמה לספרו ה'יד החזקה', שמונה נ"א (- חמישים ואחד) איסורים, בעניין עבודה זרה. כי על כך היתה הבקשה, להיכנס לארץ ישראל, כדי להעביר מן העולם, את יצר הרע של אותם איסורים.

זהו המכוון בשאלת הילקוט, 'למה ואתחנן'. מדוע התחנן משה להיכנס לארץ ישראל. וכי לאכול מפריה הוא צריך, (ראה סוטה יד.). יתירה מכך, גם אם היה משה מבקש להיכנס לארץ, כדי לקיים מצוותיה ולקבל שכרן (ראה סוטה סז), עדיין קשה. וכי משה רבינו היה עובד את בוראו, על מנת לקבל פרס.

ומתוך, 'כדי ליכנס לארץ'. לא היתה בקשתו של משה, אלא להיכנס לארץ, על מנת שתעמוד לו זכותה. שכן, לכשתעמוד לו זכותה של ארץ ישראל, יוכל לפעול בתפילתו, על עקירת יצר עבודה זרה.

בדרך זו, יבוארו הפלא ופלא דברי חז"ל (מגלה עמוקות אופן כ), כי אם היה מכניס משה רבינו, את בני ישראל לארץ ישראל, שוב לא היו גולים מארצם. זאת, בהיות ואם היה נכנס לארץ, הלא היה מבטל את היצר של עבודה זרה כנ"ל. וממילא, לא היתה להם סיבה לגלות ממנה.

ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמור... אעברה נא ואראה את הארץ הטובה. (דברים ג כה - כה)

יש לנו לדעת, מפני מה היה משה מתאוה כל כך, להיכנס לארץ ישראל. שמא תאמר, כי היה חפץ להיכנס, כדי לקיים את המצוות התלויות בארץ. הלא כבר הובטח לו מפי הגבורה, שיקבל את שכרם כאילו קיימם, (סוטה יד.).

ויש לומר, על פי מה שאמרו בגמרא (כתובות ק"ג), 'כל הדר בחוץ לארץ, דומה כמי שאין לו אלוה. וכל הדר בארץ ישראל, דומה כמי שיש לו אלוה'. וכן מצינו ביעקב שאמר (בראשית כח טו), 'ושבתי בשלום אל בית אבי', או אז, 'והיה ה' לי לאלקים'.

לכן, חפץ היה משה כל כך, להיכנס לארץ ישראל. כדי שיוכה למעלה הגדולה הזו, שיהיה ה' לו לאלוקים. ואף שכבר הגיע למדרגות רמות, שעלה לשמים וגם נקרא 'איש האלוקים', מכל מקום היה סבור, שזכה לכך רק בזכותם של ישראל. ומשכך, היתה לו בשת פנים, ליהנות משל אחרים ובזכותם. רק היה רוצה ליהנות משלו ובזכות עצמו.

(זרע שמשון פרשת ואתחנן, מאמר א)

ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמור. (דברים ג כה - כה)

למה ואתחנן, כדי ליכנס לארץ. (ילקוט שמעוני פרשת ואתחנן, רמז תתיב)

הנה דברי הילקוט הללו, תמוהים מאוד. הלא מקרא מלא דיבר הכתוב, 'ואתחנן אל ה'... אעברה נא ואראה את הארץ הטובה'. מה היא איפה השאלה 'למה ואתחנן'. ועוד, מה נוסף והתחדש בתירוץ, 'כדי ליכנס לארץ'.

רק הביאור הוא, שלא היתה בקשת משה, אלא להיכנס לארץ ותו לא. ואף אם היה נפטר מיד

ומקרא מלא דיבר הכתוב (דברים יא טז – יז), 'השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים וגו' ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה אשר ה' נותן לכם'. ומכלל זה אנו שומעים, כי אם לא יחטאו ישראל בעבודה זרה, לעולם לא יגלו מארצם.

(זרע שמשון פרשת ואתחנן, מאמר ג. עם תוספת מפרשת וילך, מאמר ב)

סיפור לפרשת ואתחנן

סיפר הגאון רבי יוסף חיים מבגדד, בעל 'בן איש חי', זכר צדיק לברכה:

מעשה בשר צבא של מלך גדול שנכנס לשדה הקרב וניצח את האויב במלחמה. שר הצבא השתמש באסטרטגיות מיוחדות, כמעט ולא היו אבדות מחיליו והנצחון היה מוחלט. המלך שמח מאוד עם שר צבאו האהוב ונתן לו מתנה ייחודית וחשובה לאות הוקרה: חרב שחקוק עליה שמו של המלך, ידית החרב הייתה עשויה מכסף טהור ומשובצת באבנים טובות ומרגליות. החרב הייתה מונחת בארגז מפואר, אף הוא מקושט להפליא.

לאותו שר צבא היה חבר, גם הוא איש צבא בכיר, שקנה לעצמו חרב מפוארת, אמנם לא יקרה ומיוחדת כמו החרב שהמלך נתן לשר הצבא אך גם יקרה מאוד. דווקא הארגז בו היה מונח החרב היה דומה ממש לארגז שבו היה מונח החרב של שר הצבא.

כדרכם של אנשי צבא הם לקחו איתם את החרב לכל מקום שהלכו.

פעם אחת הפליגו שניהם באונייה. כשהגיעו למחוז חפצם פתחו אנשי המכס את הארגזים של החרבות. ראשית פתחו את הארגז של שר הצבא וראו את החרב שחקוק עליה שם המלך. חזרו והניחו את החרב בארגז ולא ביקשו דבר למכס של המדינה, כי הבינו שהחרב ניתנה לו מאת המלך לאות הוקרה. המשיכו ופתחו את הארגז השני ומצאו בה את החרב אשר נרכשה בכסף רב. העריכו את שוויה באלף דינרים ותבעו ממנו מכס בשווי חמישים דינר. התרעם בעל החרב ואמר למוכסים: מדוע אתם עושים איפה ואיפה? הלא חברי שהחרב שלו שווה

הרבה יותר מהחרב שלי פטרתם אותו לגמרי מתשלום מכס, ואילו אותי חייבתם? ענו לו הפקידים: חרב ששם המלך חקוק עליה אין לה ערך ושווי, כי מי יוכל להעריך את כבוד המלך, ולכן לא ניתן לשלם עליה מכס שזה אחוז מסויים מתוך השווי. אבל אתה קנית חרב ששוויה אלף דינרים ולכן עליך לשלם מכס אחוזים מסויים משוויה.

אומר הבן איש חי:

בזה נוכל להבין את דברי הגמרא במסכת נדרים (ז, ב) הדורשת את הפסוק אותו אמר משה רבינו: "ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר צוני ה' אלקי". מה שאמר משה: "כאשר צוני ה'", הכוונה היא, שצוני ה' ללמדכם בחינם, ועל זה דורשת הגמרא שתמיד לימוד תורה צריך להיות בחינם: "מה אני, משה, מלמד אתכם בחנם, אף אתם נמי - תלמדו לעולם בחנם". מסביר הבא"ח, שהסיבה לכך היא שלא ייתכן תגמול על לימוד תורה שהרי טוב סחרה מכל סחורה, הנחמדים מזהב ומפז רב. ולכן צריך לתת אותה בחינם.

ועניין זה לוקח אותנו אל רעיון נפלא אותו אומר רבינו הזרע שמשון בפרשת השבוע, פרשת ואתחנן, בהקדם דברי הגמרא במסכת כתובות (ז, ב) הדורשת את הפסוק: "וצדקתו עומדת לעד... זה הלומד תורה ומלמדה", מדוע? שהרי התורה גם נשארת לו, וגם הוא עשה צדקה בזה שטרח ללמדה לאחרים. אם כן, אומר רבינו, כך יש לפרש את הפסוק בפרשת השבוע

(דברים ו כט): "וצדקה תהיה לנו כי נשמר לעשות את כל המצוה הזאת לפני ה' אלקינו כאשר צונו". מסביר רבינו:

"וצדקה תהיה לנו" מתי יש את הקיום האמיתי של "וצדקתו עומדת לעד... זה הלומד תורה ומלמדה" כדווקא "כי נשמר לעשות את כל המצוה הזאת לפני ה' אלקינו כאשר צונו", דהיינו, כפי שמשה רבינו אמר "כאשר צוני ה'", דהיינו, ללמד בחינם.

זכות רבינו הזרע שמשון יגן בעדנו להושיע בכל טוב.

מכון תולדות שמשון

ל"ג הגאון הנסגל חסידא קדישא
רבי שמשון חיים בן רבי נחמן מיכאל נחמני זי"ע
זכרונם לברכה. כ"ה תשנ"ג. כ"ה תשנ"ג.

יישר כח עצום

לכל התורמים החשובים שיחיו

הנושאים את משא הקודש

להיות שותפים של ממש

לזכות את הציבור

בלימוד דברי תורתו הקדושים

של בעל התולדות וזרע שמשון זי"ע

הרב שמשון חיים

בן הרב נחמן מיכאל זי"ע

וכדברי קדשו, יקויים גם בהם

כל ברכותיו

בני חיי ומזוני טבי

בתים מלאים כל טוב

בברכה

מכון תולדות שמשון